PLAUTUS

DE TWEELINGBROEDERS

vertaald door Prof. Dr. H. VAN HERWERDEN

WERELDBIBLIOTHEEK

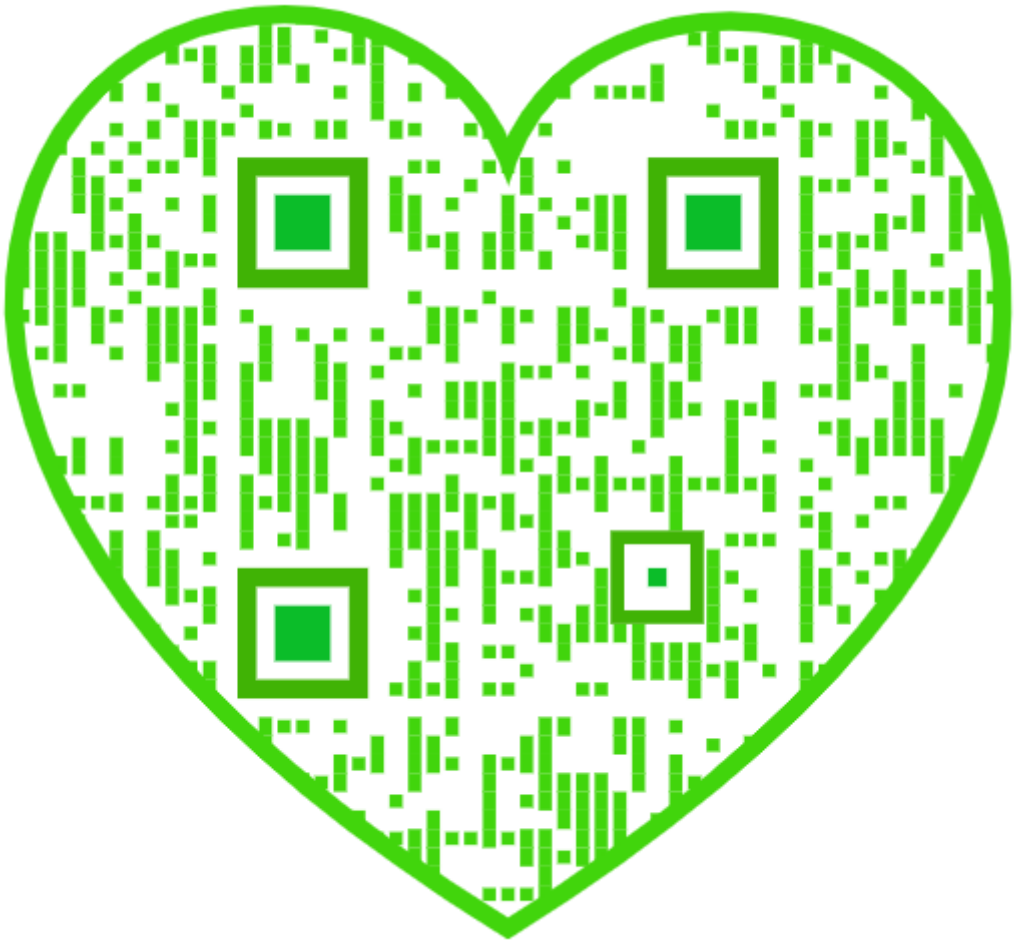

DE TWEELINGBROEDERS

XXWERELDXX
BIBLIOTHEEK
ONDER·LEIDING·VAN·L·SIMONS

DE TWEELINGBROEDERS

METRISCHE VERTALING DER

MENAECHMI VAN PLAUTUS

DOOR

PROF. DR. H. VAN HERWERDEN

UITGEGEVEN·DOOR·DE
MAATSCHAPPIJ·VOOR
GOEDE·EN·GOEDKOOPE
LECTUUR-AMSTERDAM

De *Menaechmen* is een der aardigste komedies van den grooten Latijnschen dichter TITUS MACCIUS PLAUTUS, die geboren te Sarsina (heden Sassina) in Umbrie in de laatste helft der derde en de eerste der tweede eeuw v. Chr. (hij stierf in 184) te Rome bloeide en van wien twintig lustspelen tot ons gekomen zijn. Dit stuk is zooals alle overige Romeinsche tooneelstukken een vrije bewerking van een Grieksch origineel, en wel hoogstwaarschijnlijk (zie noot 21) van een stuk van den dichter der Nieuwe Attische Comoedie, POSEIDIPPOS, die in 284 of 283 v. Chr., drie jaar na den dood des beroemden MENANDROS zijn eerste komedie opvoerde.

De intrigue der *Menaechmen* bestaat in de koddige verwisselingen van tweelingbroeders, die, zooals de latere dichter van den *proloog* zegt, als twee droppels water op elkaar gelijken, zoodat moeder noch min ze konden onderscheiden. Ditzelfde dankbare onderwerp is reeds door een zevental oudere lustspeldichters vóór Poseidippos behandeld in komedies, wier titel meest *Tweelingbroeders,* soms *Tweelingzusters* luidt. Het is misschien onnoodig om (zooals men doet) aan

te nemen dat ook het stuk van Poseidippos den eersten titel droeg; want die (t. w. *Didymoi*) is nergens overgeleverd, en de wel bewaarde titel *Homoioi,* d. i. *Gelijken,* past wellicht voor een stuk van dezen inhoud. Ook nieuwere dichters hebben dezelfde stof niet zelden behandeld. Onder de moderne bewerkingen zijn het bekendst SHAKESPEARE's *Comedy of errors,* REGNARD's *les Menechmes ou les jumeaux,* GOLDONI's *I due gemelli Veneziani* en VON KLINGER's *Zwillinge.* — Nog heden ten dage noemen de Franschen zulke dubbelgangers *des Menechmes.*

Uit de omstandigheid dat in vs 412 (vgl. noot 36) Hiero II, koning van Syrakuse, die in 215 v. Chr. overleden is, als nog levend vermeld wordt, heeft men te recht besloten, dat de Menaechmi vóór dat jaar het eerst zijn opgevoerd en behoort dus deze komedie tot de oudste van Plautus, die in 224 voor de eerste maal optrad. Gelijk ik reeds zeide, is het een *vrije* bewerking van het Grieksche origineel, waarin de dichter veel naar Romeinsche toestanden heeft gewijzigd en menige aardigheid, o. a. woordspelingen van zichzelf ten beste geeft.

Zooals gemeenlijk in de Grieksch-Romeinsche komedie het geval is, laat in dit stuk de moraliteit der handelende personen veel te wenschen over. De beide hoofdpersonen, de Menaechmi, gelijken niet alleen uitwendig precies op elkaar, maar wedijveren ook in lichtzinnigheid en oneerlijkheid. Veel beter gedraagt zich de slaaf van den één, Messenio, doch niet zoo zeer uit braafheid als uit eigen belang. Vgl. vss. 964 vgl. De lichtekooi *Erotium* en haar gedienstige zijn natuurlijk niet beter of slechter dan andere vrouwen van dat soort, de *Arts* is een kwakzalver, de *Schoonvader* van den eenen Menaechmus een oude gek, die waarschijnlijk in zijn tijd niet

veel beter was dan zijn schoonzoon, en diens vrouw is niet nader gekarakteriseerd. Wie zal echter beweren dat de zedelijkheid der huidige Fransche komedies in den regel hooger staat?

Het stuk speelt te Epidamnus, een stad van Epirus, op een straat voor de dicht bij elkaar gelegene huizen van den eenen tweeling en van Erotium.

De tekst heeft behalve door woordbederf veel geleden door het overslaan van voor den zin noodzakelijke verzen, waarvan echter de inhoud in veel gevallen uit het verband genoegzaam blijkt. De schranderheid van uitgevers en andere geleerden heeft gelukkig vele dezer gebreken weggenomen, zoodat een betrekkelijk goede vertaling niet tot de onmogelijkheden behoort. Betrekkelijk, zeg ik, want de vele allitteraties en woordspelingen kunnen in een vreemde taal onmogelijk voldoende worden teruggegeven. De eersten heb ik geheel weggelaten, voor de tweeden, die niet te vermijden waren, maar gelukkig veel zeldzamer zijn, heb ik getracht Hollandsche aequivalenten te vinden, doch met weinig succes.

De maat van den dialoog wisselt tusschen *senarii,* of zesvoetige, *octonarii,* of achtvoetige, jamben, en *septenarii,* of zeven-en-een-halfvoetige trochaeen; de liedjes (*cantica*), waarmee de akteurs hier en daar optreden, zijn in verschillende dichtmaten, die ik telkens in een noot heb aangeduid, gedicht.

DE HANDELENDE PERSONEN.

SCHUIER, een tafelschuimer.

MENAECHMUS I, } tweelingen.
MENAECHMUS II, }

MESSENIO, slaaf van Menaechmus II.

VROUW van Menaechmus I.

GRIJSAARD, haar vader.

ARTS.

EROTIUM, lichtekooi.

SLAVIN van Erotium.

PROLOOG. [1])

Heil wensch ik u en zegen, hoogvereerd publiek,
en mij, den direkteur der troep, niet minder heil.
Ik breng u Plautus met mijn tong, niet met mijn hand.
Ontvangt hem, met welwillende ooren luisterend.
Verneemt nu de inhoud van dit stuk, en let wel op
Wat 'k in zoo wenig mooglijk woorden zeggen zal.
. . . . . .
Te Syrakuse leefde eens een oude man,
Een koopman met twee zonen: 't waren tweelingen.
Die leken zoo zeer op elkander, dat de min
Die hun de borst gaf d' éénen knaap niet van den aâr
Kon onderscheiden, zelfs hun eigen moeder niet,
Zooals mij iemand zeide, die ze beiden zag.
Ge moet niet denken, dat ik zelf ze heb gezien!
Die knapen waren zeven jaren, toen de man
Met vele waren eens een schip bevrachten liet.

[1]) Deze onechte, hier en daar in 't origineel duistere, breedsprakige en flauwe proloog, is, zooals men uit de cijfers zien kan, door mij bekort.

Een van de beide jongens nam hij met zich mee,
en zeilde naar Tarente tot verkoop dier vracht,
Maar d' ander liet hij achter bij de moeder thuis.
Juist toen hij aankwam, was er in Tarente een feest,
Ter viering waarvan velen waren saamgevloeid.
Het knaapje raakt zijn vader kwijt in dat gedrang;
Een Epidamnisch koopman, die zich daar bevindt,
Steelt 't argloos wicht en neemt het met zich mee naar huis.
De vader, door 't verlies van zijn geliefde kind
Wanhopig, wordt nu doodlijk ziek van angst en smart,
Zoodat hij te Tarente kort daarna verscheidt.
Toen nu die dubble treurmaar de ooren had bereikt
Des grootvaârs, die dat knaapje 't meest had lief gehad
Van beiden, gaf hij hem die thuis gebleven was
Den naam van het geroofde ('t was zijn petekind),
Menaechmus, welke naam mij te bekender is,
Omdat die toenmaals dikwijls omgeroepen werd. [2])
Opdat ge u later niet vergist, zeg 'k reeds vooraf:
Dezelfde naam behoort aan beide tweelingen
Nu moet ik weer terstond naar Epidamnus toe,
Om deze zaak zoo uit te leggen als 't behoort.
Zoo iemand uwer daar iets te bezorgen heeft,
Dan heeft hij 't maar voor 't zeggen; gansch ten dienst bereid
Ben ik, maar op conditie dat hij mij betaalt.
Want geeft hij mij geen geld, dan doet hij als een dwaas;
En geeft hij mij dat wel, als een veel grooter dwaas!

---

[2]) Dit is de waarschijnlijkste verklaring dezer duistere plaats.

Schoon 'k staan bleef, keer 'k naar mijn uitgangspunt terug. [3])
Die Epidamnier, van wien ik vroeger zei
Dat hij den éénen tweelingknaap heeft opgelicht,
had bij zijn grooten rijkdom geene kinderen.
Hij adopteerde daarom den geroofden knaap,
Bezorgde dien een vrouw met rijken bruidschat en
Bij zijn verscheiden maakt hij hem tot erfgenaam.
Eens dat hij naar zijn landgoed ging dicht bij de stad,
Rooft plots een door den regen sterk gezwollen beek
Den kinderroover, dien hij wegsleept in 't verderf.
Zoo werd dan de aangenomen zoon een rijke man.
Die leeft te Epidamnus, waar zijn tweelingbroer,
Die woont te Syrakuse, heden met zijn slaaf
Komt om te zoeken naar zen lang verloren broer.
Dees stad is Epidamnus, nu dit blijspel speelt,
Maar is in andre stukken weer een andre stad,
Precies zooals het met de spelers zelve gaat.
Dezelfde man is jongling, grijsaard, arrem, rijk,
Een hoerewaard, een groot sinjeur, een parasiet, [4])
Een wichelaar (en alles wat zijn rol verlangt).

(De rest van den proloog is verloren).

---

[3]) Het „uitgangspunt" is tegelijk het tooneel waarop de spreker staat en zijn onderwerp. De text heeft: *ik keer terug tot van waar ik ben uitgegaan.* Vgl. vs. 45.

[4]) Parasiet = tafelschuimer. Dit soort van menschen, die rijke *viveurs* als hun schaduw vergezelden, speelt in het Grieksch-Romeinsche lustspel een belangrijke rol. Het is in den regel liederlijk volk, dat met grappen, vleierijen en 't bewijzen van lage diensten aan hun beschermers, die veelal hun koningen (reges) heeten, den kost verdient. Vgl. noot (68). De in den aanvang van 't stuk optredende parasiet heet in het Latijn *Peniculus*; over de beteekenis van dien bijnaam zie noot 28.

EERSTE BEDRIJF.

Eerste Tooneel.

SCHUIER (*een tafelschuimer*).

SCHUIER. De jongelieden hebben *Schuier* mij genoemd,
Omdat ik, waar ik smul, geen kruim laat op den disch.
. . . . . .
Wie een gevangene met ketenen belaadt,
Een weggeloopen slaaf in boeien sluit, hij doet
Naar mijne meening dwaas; want zoo er kwaad
Aan 't oude kwaad wordt toegevoegd, groeit aan de lust
Tot vluchten en tot boosdoen. 't Kan niet anders of
Ze ontdoen zich van hun ketenen door met een vijl
Een schakel door te zagen of door met een steen
Den sluitbout uit te kloppen. Dat is onzin dus!
Wilt ge iemand goed bewaken, kluister hem met spijs
En drank, en bind zijn mondwerk aan een vollen disch.
Zoolang ge daaglijks hem volop naar eigen keus
Te eten en te drinken geeft, zal ('k sta u borg)
Hij nimmer vluchten, ook al wacht de doodstraf hem.
Want zoo elastisch zijn die etensbanden, dat
Hoe meer ze rekken, zij te vaster binden! Ik
Ga dus vrijwillig naar Menaechmus toe, opdat
Hij als een rechter mij in zulke boeien sla.

Die kerel voedt zijn gasten niet alleen, maar maakt
Ze tevens frisch en sterk; geen beter arts dan hij!
De jonge man geeft, zelf een eter van stavast,
Maaltijden als van Ceres [5]; schotels bergen hoog
Doet op den disch hij prijken, zoodat elk die van
Den top iets halen wil, op 't aanligbed moet staan.
Reeds vele dagen zijn helaas voorbijgegaan
Dat ik met mijne *cari* [6] ben te huis gethuisd [7],
Want wat ik eet of koop is mij *carissimum* [6]
Maar nu er van die *cari* geen meer in 't gelid [8]
Staat, ga ik hem bezoeken. Kijk daar gaat zijn deur
Reeds open; 'tis Menaechmus zelf, die buiten komt.

Tweede Tooneel.

Voor het huis van Menaechmus.

MENAECHMUS I *en* SCHUIER.

MENAECHMUS I. Waart je niet slecht en dwaas, ongetemd, toomeloos, *)

---

[5]) Die bij gelegenheid der Ceresfeesten (jaarlijks van 12—19 April) te Rome in den Circus gegeven worden.

[6]) *Cari* tegelijk *dierbare* (huisgenooten) en *dure* (spijzen); *carissimum zeer dierbaar* en *zeer duur*. Voor een arme is alles *duur*. Tot mijn leedwezen zag ik geen kans, om voor dit woordspel een Hollandsch aequivalent te verzinnen, daar ons *dier* alleen de eerste beteekenis heeft.

[7]) *Te huis gethuisd* geeft letterlijk het origineel *domi domitus* terug. Het Plautinisehe *domitus* is evenmin latijn als *gethuisd* hollandsch, maar is door den dichter voor deze gelegenheid gemaakt, en geeft den vertaler dus hetzelfde recht.

[8]) De schotels worden met soldaten vergeleken.

*) Vs. 110—126. Dit liedje (*canticum*) bestaat uit zoogenoemde *cretici* ⏑ – ⏑ –. Dezelfde maat, die in 't origineel met andere maten afwisselt, heb ik tot het einde toe volgehouden.

Dan was al wat je man haat ook jou hatenswaard.
Zoo je mij in 't vervolg zoo iets lapt,
Ga je weer uit dit huis naar je vaar.
Want zoo vaak 'k uit wil gaan, houdt je mij aan men rok
En je vraagt „man waarheen? wat doe jij buitenshuis?"
Als aan een tollenaar moet ik jou alles wat
'k Heb gedaan zeggen en wat 'k ga doen.
Al te zeer heb ik jou, vrouw, verwend. Basta nu!
Jij die wol, purper, goud, kleeren, spijs
Volop krijgt, 'k raad je, scheid met spionneeren uit.
Anders loopt 't nog voor jou leelijk af!
Tot bewijs dat je nieuwsgierigheid weinig helpt.
(123—) Huur ik mij heden expres een snol en dineer
126 buiten huis.
SCHUIER (*ter zijde*). Denkt hij niet zen vrouw te dreigen? Mij doet hij 't in werklijkheid.
Want door buitenshuis te spijzen straft hij mij en niet zen vrouw!
MENAECHMUS I. Eind'lijk dreef ik dan met schelden, van de deur men vrouw; hoezee!
130 (*Tot het publiek*). Waar blijft, gehuwde vrijers gij? Ge moest geluk mij wenschen en
Geschenken brengen bovendien mij die zoo dapper vocht voor u!
Zoo'n leep bedrog verdiende wel mijn slimme wachteres; voorwaar
Dit is een mooie, een flinke daad, die van mijn fijn vernuft getuigt;
Tot eigen schâ beroof 'k de slechte en geef dit kleed mijn koningin,
Den vijand nam ik af dien buit tot voordeel van den bondgenoot.

SCHUIER. Valt er van dien buit voor mij ook niet wat af dus, jonge man?
MENAECHMUS I. 'k Val in hinderlagen!
SCHUIER. Neen, in vriendenhanden; vrees maar niet!
MENAECHMUS I. Wie is dat?
SCHUIER. Ik ben het.
MENAECHMUS I. O wat treft dat heerlijk, welk een kans!
Wees gegroet.
SCHUIER. Ook gij.
MENAECHMUS I. Hoe gaat het?
SCHUIER. 'k Reik mijn Genius de hand.
MENAECHMUS I. Meer van pas kondt gij niet komen dan juist op dit oogenblik.
SCHUIER. Dat is mijn manier zoo: alle punten ken 'k van 't juist moment.
MENAECHMUS I. Man, wilt ge eens wat moois bekijken?
SCHUIER. Wat voor kok heeft het gekookt?
Als er wat aan hapert, merk ik 't aan de kliekjes onverwijld!
MENAECHMUS I. Zag je op de wand geschilderd wel eens eene schilderij,
Waar een arend Ganymedes of Venus Adonis stal?
SCHUIER. Dikwijls, doch wat gaat dat mij aan?
MENAECHMUS I. Kijk mij maar opmerkzaam aan; [9])
Lijk ik niet precies op deze?
SCHUIER. Lieve hemel, welk een tooi!
MENAECHMUS I. Ben ik niet een grappig man, zeg?

---

[9]) Menaechmus heeft den mantel van zijn vrouw onder zijn eigen opperkleed aangetrokken, en toont er nu een stuk van aan den parasiet.

SCHUIER. Waar heb je ons diné besteld?
MENAECHMUS I. Antwoord eerst op wat ik vraagde!
SCHUIER. Nu, je zijt een grappig man.
MENAECHMUS I. Voeg je daar nu uit je zelven niets aan toe?
SCHUIER. Een vroolijk heer.
MENAECHMUS I. Verder!
SCHUIER. Neen, ik zeg niets verder, eer ik weet, wat 'k daarbij win.
Nu je ruzie met je vrouw hebt, neem ik dubbel mij in acht!
MENAECHMUS I. Spreek je tegen, 't is je schade!
SCHUIER. Krab me bei men oogen uit,
Zoo 'k een ander woord durf zeggen dan je aangenaam is, vrind!
MENAECHMUS I. Laat ons dezen dag begraven daar waar vrouwlief niets van weet.
SCHUIER. Mooi zoo; dat's een goede voorslag!
'k Steek den stapel straks in brand [10];
Half, tot aan den navel, immers is de dag, mijn vrind, reeds dood.
MENAECHMUS I. Kom, verwijder van dees deur je!
SCHUIER. Goed.
MENAECHMUS I. Nog verder, hier!
SCHUIER. Ja wel.
MENAECHMUS I. Verder thans met stoute schreden snel van dit leeuwinnenhol!
SCHUIER. Goed. — Een flink wedrijder [11] was je mijns bedunkens!

---

[10]) Gelijk bekend is, werden vóór de begrafenis de lijken in den regel verbrand.

[11]) De wedrijders in den cirkus plachten achterom te kijken om te zien, of hun naaste achterman ook op hen won, en daarnaar den loop hunner eigene paarden te regelen.

MENAECHMUS I. Wel, hoezoo?
SCHUIER. Daar je telkens achteromkijkt, of je vrouw je niet vervolgt,
MENAECHMUS I. Zeg eens, vrindje.
SCHUIER. Ik zeg alles en ontken ook wat je wilt.
MENAECHMUS I. Kan je, indien je iets ruikt, iets gissen omtrent d'oorsprong van den reuk?
SCHUIER. Geen collegium van Augurs wint het in die kunst van mij. [12])
MENAECHMUS I. Ruik den mantel dan dien 'k aan heb, zeg hoe riekt die? Weiger je?
SCHUIER. Van een vrouwenkleed behoort men slechts te ruiken 't boveneinde,
Want de plek, die jij me toeduwt, stinkt nog erger dan de pest!
MENAECHMUS I. Ruik dan deze plek, vriend Schuier, als je zoo kieskeurig zijt!
Zeg, waar die naar riekt.
SCHUIER. Naar diefstal, snollen, feestgelag.
MENAECHMUS I. Goed geraden! Want dit pronkstuk krijgt mijn lief Erotium, [13])
En een gastmaal wordt voor mij daar en voor haar en jou bereid.
Drinken zullen wij tot morgen 't zonlicht aan de kim verschijnt.
SCHUIER. Kort en goed gesproken! — Zal ik daadlijk kloppen aan haar deur?
MENAECHMUS I. Ja; — neen wacht nog!

---

[12]) De Romeinsche *vogelwichelaars* (Augures) vormden een *Collegium*. Hun bedrijf vereischte natuurlijk een hooge mate van scherpzinnigheid om iets te gissen. — Schuier denkt aan de reuk van spijzen.

[13]) De naam *Erotium* beteekent *Liefdegodje*.

SCHUIER. Voor de bekers scheelt
dat d'afstand van een mijl. [14])
MENAECHMUS I. Klop, maar zachtjes!
SCHUIER. Net alsof de deur een
Samisch potje was! [15])
MENAECHMUS I. Stil, ik bid je! Zie, daar komt ze
zelf reeds buiten. O, de zon,
(178—) (Zie je wel?) wordt gansch verduisterd door
184 de glorie van haar lijf!

Derde Tooneel.

Voor het huis van Erotium.

EROTIUM, SCHUIER, MENAECHMUS I.

EROTIUM. Welkom, lieveling Menaechmus!
SCHUIER. Ik dan niet?
EROTIUM. Gij telt niet mee!
SCHUIER. 't Gaat me net als de *adscriptivi* [16]) bij
het leger, zie ik wel!
MENAECHMUS I. 'k Wensch dat heden in je woning
vinde plaats een bekerstrijd, . . .
EROTIUM. Goed zoo.
MENAECHMUS I. Dien we beide strijden, deze
man en ik; dat dan
Hij van wien 't zal zijn gebleken dat de beste
vechter is,

---

[14]) Een Romeinsche mijl van duizend schreden. „Dat wachten," zegt Schuier, „zal maken dat onze slemppartij nog lang wordt uitgesteld."

[15]) Samische bekers waren van aardwerk en dus zeer breekbaar.

[16]) *Adscriptivi*, *bijgeschrevenen*, noemde men te Rome in Plautus' tijd voorhands ongewapende soldaten, die de gesneuvelde of buiten gevecht gestelde vervangen moesten.

(Jou zal keus en oordeel wezen) dezen nacht je vrind zal zijn. —
Als ik je aanzie, liefste mijne, Goon, hoe haat ik dan mijn wijf!
EROTIUM. Stellig draag je intusschen iets wat haar behoort aan 't eigen lijf;
Of wat is dit?
MENAECHMUS I. Iets wat ze uittrok, en jij aantrekt, schoone roos!
EROTIUM. O, je wint het ver van allen wien ik ooit mijn gunsten schonk!
SCHUIER (*ter zijde*). Liefkoost niet een snol zoo lang steeds als ze wat te ontfutslen ziet?
Mindet gij hem werklijk, had ge hem zen neus reeds afgekust!
MENAECHMUS I. Houd dit [17]) even, dat ik uittrek 't kleed gewijd aan mijn godin.
SCHUIER. Geef maar op, en maak vervolgens eerst een dansje in dien tooi! [18])
MENAECHMUS I. Ik zou dansen? Ben je gek, man?
SCHUIER. Wie is gekker, jij of ik?
Dans je niet, wel trek het uit dan!
MENAECHMUS I. Waarlijk, met geen klein gevaar.
Heb ik 't aan men wijf ontstolen; Herkules bestond voorwaar
Niet een grooter waagstuk, toen hij Hippolytes [19]) gordel stal.

---

[17]) *Dit*, t. w. mijn opperkleed. — *Gewijd*, als oorlogsbuit. Vgl. vs. 136.

[18]) De dansers op het tooneel droegen een *palla* (mantel). Vgl. onder noot 46.

[19]) *Hippolyte*, de Amazone, wier gordel Herkules op bevel van Eurystheus ontroofde, tot welk doel hij de Amazonen bevechten moest. Het is een van zijn twaalf groote daden. — Het

(*tot Erotium*). Neem dit als een teeken, liefste,
van mijn groote dankbaarheid!
EROTIUM. Mochten alle vrijers even dankbaar
zijn als jij, mijn vriend!
SCHUIER (*ter zijde*). Die hun best doen te geraken
spoedig tot den bedelstaf!
MENAECHMUS I. 'k Kocht het nauw een jaar ge-
leden; achttien tientjes [20]) was de prijs.
SCHUIER (*ter zijde*). Wel beschouwd was zulk een
koopsom, dunkt me, gansch verloren geld!
MENAECHMUS I (*tot Erotium*). Weet je waar je
voor moet zorgen?
EROTIUM. Spreek, 'k doe alles wat je
wenscht.
MENAECHMUS I. Dat er voor ons drieën fluks een
middagmaal wordt aangerecht.
Met de fijnste lekkerbeetjes die de markt verschaft,
zooals
Stukjes van de hals eens varkens of wat spek
dicht bij de heup,
of wat aan den achterkop ligt, of iets anders
van dien aard,
En dat spoedig.
EROTIUM. 't Zal gebeuren.
MENAECHMUS I. Wij intusschen gaan ter markt;
komen dan terstond hier weder; drinken tot het
maal is klaar.
EROTIUM. Kom, zoodra je wilt; het zal in orde
wezen.
MENAECHMUS I. Haast je wat!

---

accent Hyppolyte in mijn vertaling is onjuist, maar liet zich moeilijk vermijden.

[20]) *Achttien tientjes*. Het origineel heeft *vier minae;* een *mina* was een som van circa 45 gulden.

(*Tot Schuier*). Jij, ga mee!
SCHUIER. Welzeker, 'k volg je en verlies je niet uit 't oog.
Want voor alle goud ter wereld miste ik jou heden niet.
EROTIUM (*tot een bediende*). Roep tot mij mijn kok [21]) Cylindrus uit de keuken onverwijld!

Vierde Tooneel.

EROTIUM *en* CYLINDRUS.

EROTIUM. Neem je korf en geld, Cylindrus: 'k geef je hier een daalder [22]) mee.
CYLINDRUS. Goed.
EROTIUM. Ga marktwaarts; koop daar toespijs, voor drie menschen juist genoeg:
Niet te veel en niet te weinig.
CYLINDRUS. Wat voor slag van menschen zijn 't?
EROTIUM. 't Zijn Menaechmus, ik en Schuier.
CYLINDRUS. Nu, dat zijn er saam wel tien!
Want zoo'n parasiet doet mak'lijk 't werk van acht gewone lien!

---

[21]) *Mijn kok.* Erotium, een voorname *demi-mondaine*, houdt er een eigen kok op na. Anders placht men op de markt een kok te huren voor iedre gelegenheid. Uit het feit dat zulk een eigen kok alleen bij den Griekschen lustspeldichter Poseidippos voorkwam, heeft men vermoed dat de Menaechmi een vrije bewerking zijn van de *Tweelingen* van dien Comicus.

[22]) *Een daalder.* Origineel: *tris nummos* = *tres drachmas*, *drie drachmen* = circa *f* 1.40.

EROTIUM. 'k Noemde jou de gasten; zorg nu voor de rest.
CYLINDRUS. Wees maar gerust!
Alles klaar; aanliggen kan men!
EROTIUM. Kom gauw weder!
CYLINDRUS. Onverwijld!

TWEEDE BEDRIJF.

Eerste Tooneel.

MENAECHMUS II *en* MESSENIO.

MENAECHMUS II. Geen grooter vreugd voor reizigers, Messenio,
Dan als ze op de hooge zee van verre 't land
Opdoemen zien!
MESSENIO. Oprecht gesproken, meester, is
Die vreugde grooter, als het is hun vaderland.
Doch waarom, 'k bid u, moet het Epidamnos zijn,
En rollen we, als de zee, om ieder eiland heen?
MENAECHMUS II. Je weet toch dat ik mijnen tweelingbroeder zoek.
MESSENIO. Maar komt er aan dat zoeken nimmer dan een end?
Zes jaren zijn er reeds verstreken bij dat werk.
Illyrie, Istrie, Spanje en Massilia's [23]) kust,
De gansche zee van Hadria, Groot-Griekenland [24]),

[23]) *Massilia* = Marseille.

[24]) *Groot-Grickenland* = Beneden-Italië, zoo genoemd naar de vele aanzienlijke Grieksche koloniën aldaar; *Zee van Hadria* = Adriatische zee.

De zeebespoelde stranden van Italië
Bezochten wij; een naald door u verloren en
Gezocht, zou lang gewis reeds weergevonden zijn.
De man naar wien we zoeken is voorzeker dood,
Want zoo hij leefde, was hij lang door ons ontdekt.
MENAECHMUS II. Juist daarom zoek ik iemand,
die mij zeggen kan
En er voor instaan dat mijn broeder niet meer leeft.
Heb 'k dien gevonden, dan is eerst mijn taak
volbracht,
Maar eerder geef ik die niet op, zoolang ik leef,
Geen ander weet hoezeer ik hem heb lief gehad!
MESSENIO. Ge zoekt geleding in een bies [25]; gaan
wij naar huis,
Tenzij ge een reisbeschrijving uit te geven denkt.
MENAECHMUS II. Geen aardigheden, of ik sla je
een ongeluk!
Laat, kerel, mij met rust: ik volg mijn eigen zin!
MESSENIO. 'k Ben maar een slaaf: daaraan herin-
nert mij uw taal.
In weinig' woorden kon 't niet duidelijker gezegd!
Toch kan 'k niet laten uit te spreken wat ik denk.
Hoort gij, Menaechmus? Als 'k in onzen buidel kijk,
Dan zie 'k hoe karig wij met reisgeld zijn
voorzien.
Gaat gij niet huiswaarts, dan berouwt het u te laat,
Als gij om niet uw laatste oortje hebt versnoept! *)
Ge kent het volk daar niet: De Epidamniërs
Zijn wijd befaamd als slempers en wellustelings.
't Krioelt van sycophanten en bedriegers daar,

---

[25]) Latijnsch spreekwoord van iets wat onvindbaar is.

*) Vs. 257. Het origineel heeft hier een niet terug te geven woordspel „terwijl ge (vergeefs) naar uw tweelingbroer (*gem*inum) zoekt, zult ge zuchten (*gem*es)."

En nergens in de wereld zijn de snollen zoo
Verleidelijk, beweert men, als in gindsche stad.
Juist daarom heeft men *Epidamnus* haar genoemd,
Omdat die naam *tot schâ* [26]) der reizigers beduidt.
MENAECHMUS II. Ik zal daar wel op passen; geef den buidel hier!
MESSENIO. Wat wilt ge er mede, Heer?
MENAECHMUS II. Je taal maakt mij bevreesd.
MESSENIO. Waarvoor?
MENAECHMUS II. Dat jij mij *schade* in Epidamnos doet,
Een vrouwenminnaar als je bent [27]), Messenio!
En ik ben driftig, heet gebakerd van natuur.
Door 't geld dus te bewaren zorg ik tegelijk
Dat jij geen kwaad doet, ik niet boos mij maak op jou!
MESSENIO. Ziehier de geldzak; pas er goed op. Mij is 't wel!
(Beiden stappen aan land).

Tweede Tooneel.

Voor het huis van Erotium.

CYLINDRUS, MENAECHMUS II *en* MESSENIO, *gevolgd door eenige matrozen.*

CYLINDRUS *(die van de markt terugkomt).*

'k Kocht goede spijzen en volkomen naar mijn zin.
Een lekker maal zet 'k aanstonds aan de gasten voor.

---

[26]) *Epidamnus* is schijnbaar een samenstelling van 't Grieksche voorzetsel *epi* (*tot*) en het Latijnsche zelfstandig naamwoord *damnum, schade.*

[27]) Dit is Messenio, zooals later blijkt, niet, maar gelijk de waard is vertrouwt hij zijn gasten.

Maar kijk, daar zie 'k Menaechmus al. O wee, mijn rug!
Daar wandelen de gasten voor de deur, nog eer
Ik van de markt terug ben: 't best is, 'k spreek hen toe.
Gegroet, Menaechmus!
MENAECHMUS II. God zij met u, wie ge ook zijt.
(*Tot Messenio*). Weet jij soms wie die man is,
die naar 't schijnt mij kent?
MESSENIO. Waarachtig niet!
CYLINDRUS. Waar zijn de andere gasten, Heer?
MENAECHMUS II. Naar welke gasten vraagt ge?
CYLINDRUS. Naar uw parasiet.
MENAECHMUS II. Mijn parasiet? (*tot Messenio*).
De kerel moet krankzinnig zijn!
MESSENIO. Nu, zeide ik niet, dat 't hier vol sycophanten is?
MENAECHMUS II (*tot Cylindrus*). Wat parasiet van mij bedoelt ge, jonge man?
CYLINDRUS. Wel Schuier, Heer!
MENAECHMUS II (*tot Messenio*). Wat Schuier meent de kerel toch?
MESSENIO. Den schuier in uw reistasch meent hij zeker niet [28]).
CYLINDRUS. Menaechmus, 't is te vroeg nog voor 't besteld diné;
Nu eerst komt 't van de markt.
MENAECHMUS II. Maar zeg me eens, jongeling,
Wat kosten hier ter stede toch de biggen wel,
De reine offerbiggen?
CYLINDRUS. Negen stuivers.

---

[28]) De Latijnsche bijnaam van den parasiet *Peniculus* beteekent eigentlijk een *staartje*, *pluimpje* of *kwastje*, dat tot poetsen en afvegen gebruikt wordt. Vgl. vs. 77 vgld en vs. 394.

MENAECHMUS II. Zie,
Daar hebt ge negen stuivers; laat u reinigen [29]),
Want, vrindje, gij moet wel volmaakt krankzinnig zijn,
Die mij, een onbekenden vreemdeling, lastig valt!
CYLINDRUS. Ge heet dan toch Menaechmus, Heer, zooveel ik weet.
MENAECHMUS II. Toch schijnt ge bij uw zinnen, als ge mij zoo noemt,
Maar zeg, hoe kent ge mij?
CYLINDRUS. Hoe of *'k* u kennen zou?
Als vrijer van Erotium, mijn meesteres.
MENAECHMUS II. Ik ken die vrouw volstrekt niet, evenmin als u.
CYLINDRUS. Ik ben Cylindrus. Kent ge mijnen naam dan niet?
MENAECHMUS II. 't Zij die Cylindrus of Colindrus [30]) luidt, loop rond;
Ik ken u niet, en wensch uw kennis evenmin!
CYLINDRUS. Ge zoudt niet weten wie ik ben, die u zoo vaak
Den beker vul, wanneer ge bij ons drinkt?
MESSENIO (*ter zijde*). Helaas,
Dat ik geen steen vind, om zen kop mee in te slaan!

---

[29]) Krankzinnigheid meende men door een reinigingsoffer te kunnen genezen, en voor zulk een offer werden biggen gebruikt. Met *negen stuivers* heb ik het Latijnsche *nummus* (een drachme) teruggegeven. Vgl. vs. 311 vgld.

[30]) De beteekenis van het woordspel is onzeker. Sommigen denken aan een verband tusschen den naam Colindrus en colina = culina, *keuken*, voor een kok niet ongepast, anderen aan een obscoeniteit, waar ik liever niet op inga.

MENAECHMUS II. Gij mij den beker vullen, die voor dezen dag
Nog nimmer Epidamnus heb gezien!
CYLINDRUS. Ge ontkent?
MENAECHMUS II. Welzeker!
CYLINDRUS. Soms ook dat ge 't huis daar ginds bewoont?
MENAECHMUS II. Verdelgt, o goden, de bewoners van dat huis!
CYLINDRUS. Een man, die zoo zichzelf vervloeken kan, is gek.
Hoor eens, Menaechmus!
MENAECHMUS II. Wel?
CYLINDRUS. Volg mijnen goeden raad!
Besteed de negen stuivers, die ge mij boodt, aan
Het koopen van een big tot eigen reiniging,
Want zeker is het in uw eigen bol niet pluis!
MENAECHMUS II. God, wat een zwetser! Hoe verveelt die kerel mij!
CYLINDRUS (*tot het publiek*). Zoo haalt dat heerschap dikwijls grappen met mij uit,
Vol uien, als zen vrouw niet tegenwoordig is.
(*tot Menaechmus*). Maar zeg!
MENAECHMUS II. Wat wilt ge?
CYLINDRUS. Is hetgeen ge ziet
Dat ik gekocht heb voor uw drieën wel genoeg,
U zelf, uw parasiet, de vrouw?
MENAECHMUS II. Wat zeurt ge, man,
Van vrouw en parasiet?
MESSENIO. Zin je op een boevenstreek,
Dat jij hem lastig valt?
CYLINDRUS. Met jou heb 'k niets te doen,
Jou ken ik in 't geheel niet; 'k spreek tot hem dien 'k ken.

MENAECHMUS II. Ge zijt totaal krankzinnig: dat
is duidelijk!
CYLINDRUS. De spijs is dra gekookt; ik haast mij
wat ik kan;
Verwijder u daarom niet verre van dit huis.
Beveelt ge nog wat?
MENAECHMUS II. Dat ge naar den duivel loopt!
CYLINDRUS. Nog beter dat ge daadlijk binnen
gaat en plaats
Neemt aan den disch, terwijl ik 't eten zet op
't vuur.
Ik ga Erotium zeggen dat ge hier zijt, opdat zij
U binnenvoere en niet hier voor de deur laat
staan. (*Af*).
MENAECHMUS II. Zoo is hij eindlijk weg! Je hadt
volmaakt gelijk,
Zooals ik merk, met wat je zeidet.
MESSENIO. Let maar op:
Ik denk, hier in dit huis woont eene lichtekooi,
De vrouw wier naam die vent zooeven heeft
genoemd.
MENAECHMUS II. Maar dat mijn naam hij kende,
is toch bijster vreemd!
MESSENIO. Volstrekt zoo vreemd niet; snollen
hebben die manier;
Ze zenden slaven of slavinnen havenwaarts,
Die, als er uit den vreemde een schip gekomen is,
Uitvorschen hoe zijn eig'naar heet; van waar hij
komt,
En later klampen, lijmen zij hem aan zich vast,
Tot gansch geruïneerd hij huiswaarts trekken mag!
(*Op Erotium's huis wijzend*) Nu ligt in deze haven
een piratenschip,
Waarvoor het zaak is ons in acht te nemen, heer!
MENAECHMUS II. Je waarschuwt mij terecht!

MESSENIO. Dit zal me eerst
blijken dan,
Wanneer ik zie, dat ge u in acht genomen hebt!
MENAECHMUS II. Zwijg toch eens even, man;
want hoor, daar kraakt de deur;
Laat zien, wie buiten komt.
MESSENIO. Ik leg intusschen 't pak
(—348) Hier neer. Gij, poten van ons schip [31]), bewaakt het, als je blieft!

Derde Tooneel.

EROTIUM, MENAECHMUS II, MESSENIO.

EROTIUM (*tot een slavin*).

Laat aanstaan de deur, niet sluiten; ga heen. *)
Maak binnen alles klaar; zie toe
Dat 't werk naar eisch geschiede; spreidt
De polsters, [32]) steekt het reukwerk aan;
Elegantie lokke de vrijers!
Hun is zoo'n luxe steeds tot scha: tot voordeel ons!
Doch waar 's de man, van wien de kok
Mij zeide dat hij buiten stond?
O, 'k zie hem al. Hij is voor mij
Van 't grootste nut, een ware schat!
'k Ontvang hem dus, wijl hij 't verdient, als 't meest begunstigd in men huis. —

---

[31]) d. i. roejers.

*) 351—370. Maat: 351 anapaesten (⏑⏑ ⏓), 352—354 jamben (⏑ ⏓), 355 anapaesten, 356—362 jamben, 363—370 anapaesten. In 't oorspronkelijk bestaat ook vs. 353 uit anapaesten.

[32]) t. w. over de sopha's, waarop de ouden aanlagen, geplaatst om een lage tafel, of tafeltjes, als er meer gasten waren.

Mijn hartje, wat vreemde manier, zoo
Hier te staan voor een deur, even open voor jou,
Als je eigene deur, want aan jou hoort men huis;
't Is alles gereed,
Wat je wenschtet en mij hebt bevolen.
In men woning staat niets er je meer in den weg.
Het feestmaal is aangericht naar je bevel,
Vlei je neer, als je wilt, op de polsters!
MENAECHMUS II. Wien toch gelden deze woorden?
EROTIUM. Jou, men vriend!
MENAECHMUS II. Hadt gij met mij
Ooit wat uit te staan te voren?
EROTIUM. Wilde Venus niet dat 'k jou
Boven al men vrienden eerde? En dat heb je ruim verdiend,
Want je vele weldaan maken dat 't me naar den vleesche gaat!
MENAECHMUS II. Dronken of waanzinnig is die vrouw gewis, Messenio,
Die mij onbekende toespreekt op zoo'n familiaire toon!
MESSENIO. Zeide ik 't niet? Dat is hier mode! Blaadren vallen nu op u;
Maar 't duurt nauw een drietal dagen, of de boom valt op u neer! [83])
Zoo zijn hier de lichtekooien: goud-lokvinken noem ik ze.
Laat me een woordje tot haar zeggen. Heidaar, vrouw!
EROTIUM. Wat wilt ge, man?
MESSENIO. Zeg, waar leerdet gij hem kennen?

---

[83]) Spreekwoord van hen dien 't eerst voor den wind gaat, en later daardoor des te slechter. „Eerst vleit ze u, om u later in 't verderf te storten."

EROTIUM. Waar hij sedert lang mij kent,
Te Epidamnus.
MESSENIO. Te Epidamnus, waar hij nimmer nog een voet
Vóór den dag van heden zette?
EROTIUM (*tot Menaechmus II*). Hoe is 't nu? Wat doe je sip!
MENAECHMUS II (*tot Messenio*). Kijk, de vrouw noemt mij warempel bij men naam net als ik heet;
't Is me een onoplosbaar raadsel!
MESSENIO. Wel ze rook uw buidel, heer,
Dien ge bij u draagt.
MENAECHMUS II. Waarachtig; man, je hebt gelijk; zie daar;
Steek hem bij je: zoo kan 'k weten, of ze mij of hem bemint.
EROTIUM. Gaan we binnen, om te spijzen?
MENAECHMUS II. Heel beleefd, maar 'k dank u wel!
EROTIUM. Waartoe dan een maal te koken opgedragen aan mijn kok?
MENAECHMUS II. Ik? een maaltijd?
EROTIUM. Voor je zelven, voor je parasiet (en mij) [34])
MENAECHMUS II. Voor mijn parasiet? Wat duivel! Wel, die vrouw moet razend zijn!
EROTIUM. Ja, voor Schuier.
MENAECHMUS II. Wie 's die Schuier? Waar men schoenen mede poetst? [35])
EROTIUM. Wel, de man die met je meekwam, toen je mij den mantel bracht,

---

[34]) De woorden *en mij* zijn van den vertaler.
[35]) Vgl. noot 28.

Door je aan je vrouw ontstolen!
MENAECHMUS II. Nu nog mooier; wat is dat?
Gaf ik ooit aan u een mantel van mijn vrouw?
Zijt gij niet wijs?
EROTIUM. Wil je voor den mal mij houden en
wat werklijk is geschied
Snood ontkennen?
MENAECHMUS II. Wat ontkennen, dat door mij
zou zijn gedaan?
EROTIUM. Dat je mij den mantel van je vrouw gaaft.
MENAECHMUS II. Dat ontken ik nog,
Ik die nooit een vrouw gehad heb, ik die nooit
tot dezen dag,
Sinds ik 't levenslicht aanschouwde, uwe huisdeur
binnentrad!
Van mijn schip, waar 'k reeds gegeten heb, kwam
'k voor dit huis.
EROTIUM. Kijk eens aan! Van wat voor schip
toch praat je, man?
MENAECHMUS II. Van een van hout,
Half versleten, dikwijls lek reeds en hersteld
met hamerslag,
Waarin balk aan balk gesloten is als in een
leerfabriek. [36])
EROTIUM. Houd niet langer voor den gek me, maar
ga met me binnen, vriend,
MENAECHMUS II. Zeker, mensch, meent gij een
ander, waar ge mij verkeerd voor houdt!
EROTIUM. Zou ik niet Menaechmus kennen,
Moschus' zoon, van wien het heet
Dat hij eens te Syrakuse 't licht zag op Sicilië,
Waar Agathokles regeerde en na dezen Pintias,

[36]) In zulk een fabriek stond paal aan paal tot het opspannen en drogen der huiden.

En dan Liparo, die stervend naliet 't rijk aan
Hiero,[37])
Heden koning?
MENAECHMUS II. 't Is zooals ge zegt, o vrouw.
MESSENIO. Bij Jupiter,
Komt het mensch zelf uit Sicilië, dat ze zoo
precies u kent?
. . . . . .[38])
MENAECHMUS II. Langer weigren is niet mooglijk!
MESSENIO. Doe 't in godsnaam niet,
mijn heer!
Treedt ge eens dien drempel over, dan is 't uit
met u!
MENAECHMUS II. Zwijg stil!
. . . . . .[39])
'k Zal, wat ook die vrouw mag zeggen, haar maar
praten naar den mond,
Wil ze mij bij zich ontvangen! (*tot Erotium*) Lang
reeds, lieve, sprak ik jou
Voorbedachtlijk tegen, wijl ik vreesde dat die
man mijn vrouw
't Zou verklikken van haar mantel en 't bestelde
vriendenmaal.

---

[37]) Bedoeld is Hiero II, de vriend en bondgenoot van Rome (269—215 v. Chr.); Liparo wordt nergens anders vermeld, evenmin Pinthias. Omgekeerd worden de namen van verschillende tyrannen van Syrakuse, die na Agathokles (317—289) aldaar vóór Hiero geregeerd hebben, verzwegen. Blijkbaar was Plautus slecht op de hoogte van de geschiedenis van Sicilie; maar zijn publiek zeker nog minder.

[38]) In het verloren vers herhaalde Erotium blijkbaar hare uitnoodiging.

[39]) Zooals uit vs. 433 blijkt, beval Menaechmus zijn slaaf zich op een afstand te plaatsen, zoodat hij ongestoord met Erotium spreken kon.

Gaan we daarom nu naar binnen!
EROTIUM. Wacht je nog je parasiet?
MENAECHMUS II. Neen, om hem geef ik geen oortje en wil, wanneer hij komt, ook niet
Dat hij binnen wordt gelaten.
EROTIUM. Gaarne doe ik naar je zin,
Maar je zoudt me groot plezier doen....
MENAECHMUS II. Zeg gerust maar wat je wilt.
EROTIUM. Zoo je dien geschonken mantel brengen wildet uit mijn naam
Naar den fabrikant, opdat hij die vermake naar mijn wensch.
MENAECHMUS II. Waarlijk, dat 's een goede inval; onherkenbaar wordt hij dan,
En, ontmoet mijn vrouw op straat je, weet ze niet dat jij hem draagt.
EROTIUM. Wil je dus hem medenemen, als je van me gaat?
MENAECHMUS II. Gewis!
EROTIUM. Laat ons binnengaan.
MENAECHMUS II. Ik volg je; eerst een woord nog tot dien man!
Hei, Messenio, kom hier eens!
MESSENIO. Wat beveelt ge?
MENAECHMUS II. Pak eens aan. [40])
. . . . . .
MESSENIO. Waartoe noodig?
MENAECHMUS II. Wijl ik 't goed vind!
MESSENIO. Des te liederlijker is 't! [41])

---

[40]) t. w. de bagaadje, die de slaaf vs. 347 vgld heeft neergelegd. In het dan verloren vers deelde Menaechmus hem zijn besluit mede om bij Erotium binnen te gaan.

[41]) Omdat Menaechmus met volle bewustheid blijkt te handelen.

MENAECHMUS II. (*Zwijg!*) . . . . . .
Rijke buit! grootsche onderneming! Jij breng nu zoo gauw je kunt
Deze knapen [42]) naar de herberg, waar men inkeert in dees stad,
Om mij later af te halen, eer de zon nog onder gaat,
MESSENIO. Waarlijk, heer, ge kent de snollen niet!
MENAECHMUS II. 'k Beveel je, zwijg en ga!
Mij, niet jou, zal 't deren, kerel, als ik eene dwaasheid doe.
(*gaat naar binnen*) Gindsche vrouw is dom en simpel, en, gelijk ik heb bemerkt,
Is er buit te halen.
MESSENIO. Gaat ge? Ach, het is met hem gedaan!
En op sleeptouw naar den duivel neemt het kaperschip de boot. [43])
Maar ik ben een gek, den baas te willen spelen over hem,
Die mij kocht om hem te dienen, geenszins om zijn heer te zijn. —
Mannen, volgt me, opdat ik tijdig doe wat hij bevolen heeft.

Hoe het hierna uitgevallen vers verder moet worden aangevuld, is onmogelijk te zeggen.

[42]) *Deze knapen*, t. w. de roeiers van Menaechmus' schip. Vgl. noot 35.

[43]) Vgl. vs. 342.

DERDE BEDRIJF.

Eerste Tooneel.

SCHUIER (*dicht bij 't huis van Erotium*).

'k Ben al meer dan dertig jaren oud en heb in al dien tijd
Nooit voorwaar een slechter, nooit een schandelijker streek begaan
Dan vandaag! In een vergaadring van het volk was ik verzeild.
Toen ik daarin stond te gapen, is Menaechmus mij ontsnapt,
Om mij kwijt te wezen, denk ik, en naar zijn vriendin te gaan. [44])
Mogen alle goon verderven hem die 't eerst op d' inval kwam
't Met vergaadren druk te maken hun wier tijd zoo kostbaar is! [45])
Diende men geen lediggangers daarvoor uit te kiezen, die

[44]) Na dit vers had het origineel twee verzen die op weinige letters na verloren zijn. Gelukkig kunnen ze om het verband gemist worden.

[45]) *Schuier* bedoelt zich en zijns-gelijken.

Aanstonds in de boete vielen, als ze misten bij
't appel?
Immers zijn er tal van menschen die, slechts
ééne keer per dag
Etend, heel geen drukte kennen, gasten noodend
noch genood.
Lieden van dat slag behoorden, meen ik, te
vergaderen.
Ware dat 't geval, dan had ik nu mijn gastmaal
niet gemist. —
't Was gewis de wil der goden, evenzeer als dat
ik leef!
Doch ik hoop nog op de restjes van het maal
en ga er heen.
Maar wat zie 'k? Daar komt Menaechmus buiten
met een krans op 't hoofd. [46])
't Feest is uit, helaas! — Hem af te halen kom
ik nog bij tijd. —
Wat de vent gaat doen wil 'k eerst zien; later
klamp ik hem dan aan!

Tweede Tooneel.

MENAECHMUS II *en* SCHUIER.

MENAECHMUS II (*tot Erotium die binnen blijft*):

Wees maar gerust, ik zal den mantel heden nog
Bijtijds terug je brengen mooi gefatsoeneerd,
Zoo onherkenbaar, dat je denkt, hij is het niet.

---

[46]) Bij drinkgelagen bedekte men zich 't hoofd met een krans. De kransen werden aan de gasten uitgereikt bij het dessert, wanneer het eigentlijke drinken begon.

SCHUIER. Den mantel brengt hij, schijnt het, naar den fabrikant,
Nu 't maal verteerd, de wijnkan uitgedronken is;
De parasiet, wiens portie hij ontstal, gefopt.
Bij God, ik ben de man niet, zoo'n beleediging
Maar ongestraft te dulden; 'k zet het hem betaald!
MENAECHMUS II. Onsterfelijke goon, hebt ge ooit op éénen dag
Een man meer beweldadigd en zoo onverhoopt?
Ik smulde en dronk; een snol lag met mij aan; ik stal
Deez' mantel, dien geen mensch bezitten zal als ik!
SCHUIER (*naderkomend*). Hier uit mijn schuilhoek kan ik hem niet recht verstaan.
MENAECHMUS II. Ze zei dat ik dien aan mijn vrouw ontstolen had
En haar gegeven; nauw had ik bemerkt dat zij
Zich zoo vergiste, of 'k begon te doen, alsof 'k met haar
Al lang bevriend was, alles toe te geven wat
Ze mij bestelde; ja, ze sprak geen enkel woord,
Of 'k zei hetzelfde. Wel, om kort te gaan, nog nooit
Heb 'k ergens meer genoten en voor minder geld!
SCHUIER. Nu op hem los! Hem de ooren wasschen is mijn wensch!
MENAECHMUS II. Wie komt daar op mij af?
SCHUIER. Hoe nu, ellendeling,
Nog wufter dan een veder, slechtaard, aterling,
Misdadiger, arglistig mensch, geen oortje waard!
Heb 'k zoo'n behandeling aan jou verdiend? Waarom
Ben je in 't geniep aan mij ontloopen op de markt
En hebt in mijn afwezigheid ons maal verteerd?
Hoe dorst je dat te doen? Kwam mij mijn deel niet toe?

MENAECHMUS II. Ik bid u, jong'ling, wat hebt gij met mij te doen,
Die dus u onderstaat een onbekenden man
Te schelden? (*zijn stok opheffend*). Zal 'k met daden loonen zulk een taal?
SCHUIER. Verdienden niet je slechte daden zulk een taal?
MENAECHMUS II. Antwoord mij, jonge man; wat is toch wel uw naam?
SCHUIER. Alsof je dien niet kendet! Spot je nog met mij?
MENAECHMUS II. Maar, voor zoover ik weet, heb ik vóór dezen dag
U nooit gezien; doch waarlijk, wie ge ook wezen moogt,
Ge deed er wel aan, mij geen overlast te doen!
SCHUIER. Ken jij me niet?
MENAECHMUS II. 'k Zou 't niet ontkennen, als ik 't deed!
SCHUIER. Waak op, Menaechmus!
MENAECHMUS II. Wakker ben 'k, zoo veel ik weet!
SCHUIER. Ken jij je eigen parasiet niet?
MENAECHMUS II. Niet gezond,
Dat merk ik wel, zijn, jonge man, uw hersenen!
SCHUIER. Antwoord me, heb je niet dien mantel aan je vrouw
Ontstolen en geschonken aan Erotium?
MENAECHMUS II. Warempel 'k heb geen vrouw en gaf Erotium
Geen mantel dien ik stal!
SCHUIER. Ben jij wel bij je hoofd?
[(*ter zijde*). Wanneer ik hem niet tot bekent'nis brengen kan,

Mislukt mijn toeleg. (*tot Menaechmus*). Zag ik jou zoo even niet
Daarmee bekleed gaan uit haar deur?
MENAECHMUS II. Wee jouw gebeent'!
Houdt je elk voor sodomieter, wijl je zelf een bent? [47])
Durf jij beweren dat 'k een vrouwenmantel draag?
SCHUIER. Welzeker!
MENAECHMUS II. Scheer je weg daarheen waar jij 't verdient,
Of laat je reinigen, krankzinnig schepsel!
SCHUIER. Nooit
Zal iemand mij verbidden, dat ik aan je vrouw
Niet alles wat geschied is onverwijld vertel.
Dan valt 't geleden onrecht op je hoofd terug,
En is mijn maal door jou niet straffeloos verteerd! (*Af*).
MENAECHMUS II. Wat is dat hier een boel! Houdt ieder die me ziet
Mij hier voor 't lapje? — Wat is dat? Weer kraakt de deur!

Derde Tooneel.

SLAVIN *van* EROTIUM *en* MENAECHMUS II.

SLAVIN. Erotium verzoekt u vriendelijk, mijnheer,
Of ge ook dit sieraad naar den goudsmid brengen wilt,
En daar een onsje goud aan toe wilt voegen, waar
De man den armband mee repareeren kan.

---

[47]) De dansers, die op het tooneel met een mantel (palla) bekleed optraden, golden voor ontuchtig. Vgl. boven noot 18.

MENAECHMUS II. Zeg aan je meesteres dat ik èn
dit voor haar
Èn wat ze verder willen mag bezorgen zal.
SLAVIN. Weet gij welke armband dit is?
MENAECHMUS II. Van goud; niets meer.
SLAVIN. Het is dezelfde, die gij eenmaal heimelijk
Ontvreemdet uit 't juweelenkistje van uw vrouw.
MENAECHMUS II. Dat 's nooit gebeurd!
SLAVIN. Hoe nu? Herinnert gij 't u niet?
Geef hem terug, als gij 't u niet herinnert!
MENAECHMUS II. Blijf!
Welzeker, nu herinner ik 't me, ik schonk hem
haar.
SLAVIN. Zoo is 't.
MENAECHMUS II. Waar zijn de brôches, die ik
tegelijk
Haar schonk?
SLAVIN. Dat deed ge nooit!
MENAECHMUS II. Gewis, met d'arremband!
. . . . . [48])
SLAVIN. Wilt gij dit dan bezorgen?
MENAECHMUS II. Zeg dat ik 't zal doen.
Ze krijgt dan kleed en arremband te zaam terug.
SLAVIN. Bestel met één voor mij een mooi paar
belletjes
Ter waarde van een gulden [49]) als cadeau, opdat
Ik gaarne u komen zie, wanneer gij ons bezoekt!
MENAECHMUS II. Goed; geef mij dan het goud;
'k betaal het werkloon zelf.

---

[48]) In het verloren vers moet Menaechmus, als hij zijn vergissing bemerkt, iets gezegd hebben om er zich uit te redden. Vgl. vs. 535.

[49]) Het is onzeker of de in den tekst genoemde twee *nummi* drachmen of didrachmen beduiden. In 't eerste geval is de som circa *f* 0,90, in het tweede *f* 1,80; wat misschien juister is.

SLAVIN. Schiet mij het goud voor, als je blieft;
'k geef 't u terug.
MENAECHMUS II. Neen, geef het mij; je krijgt het
later dubbel weer.
SLAVIN. Maar 'k heb het niet.
MENAECHMUS II. Welnu, geef 't dan wanneer je
't hebt.
SLAVIN. Beveelt ge nog wat?
MENAECHMUS II. Zeg dat ik 't bezorgen zal.
(*Ter zijde*): 't Verkoopen van mijn buit tot elken
prijs en snel. —
Ging ze al naar binnen? Ja, ze ging; de deur is
dicht. —
Mij minnen, helpen en verrijken alle goon!
Doch waarom toef ik, nu ik de gelegenheid
Heb en den tijd te vluchten uit dees hoerenbuurt?
Kom, haast je wat, Menaechmus; voorwaarts!
Snel van hier!
Ik ruk de krans van 't hoofd en werp die links
van mij;
Mocht iemand mij vervolgen, dan zoekt die me
links;
Maar ik ga rechts, en vind, zoo mogelijk, men slaaf,
Die vreemd zal opzien, als 'k mijn voorspoed
hem vertel!

VIERDE BEDRIJF.

Eerste Tooneel.

De VROUW *van Menaechmus I en* SCHUIER.

VROUW. Zou ik nog langer dulden zulk een huwelijk
Met iemand die al wat hij vindt uit huis
Wegsleept, om 't aan zen lief te geven?
SCHUIER. Stil maar, vrouw,
Op heeterdaad betrapt ge dra hem; volg mij maar!
Bedronken, met een krans op 't hoofd, bracht hij het kleed,
Dat hij vandaag u afstal, naar den fabrikant.
Maar kijk, daar ligt de krans; had 'k geen gelijk?
Langs dezen weg zijn sporen volgend vindt ge hem.
Warempel, zie, daar komt hij juist van pas terug,
Maar zonder mantel.
VROUW. Zeg, wat zal ik hem nu doen?
SCHUIER. Hetzelfde als immer, maltraiteeren!
VROUW. 'k Volg uw raad.
SCHUIER. Ter zijde in hinderlaag, en snap den vogel dan!

Tweede Tooneel.

MENAECHMUS I, *zijne* VROUW *en* SCHUIER.

MENAECHMUS I. Wat is dat bij ons hier een slechte gewoonte, *)
En hoe lastig, dat alle voornaamste ingezeetnen
Er op uit zijn, om vele klienten [50]) te hebben!
Of goed of slecht, dat vraagt men niet; fortuin alleen
Beslist de keuze, naam en faam en trouwe niet!
Is iemand braaf, maar arm, hij geldt altoos voor slecht;
Wie rijk en slecht is, houdt men voor een goed klient.
Zij storen zich aan wet noch recht noch billijkheid.
Ze maken 't lastig hun patroon,
Ontkennen aangeganen schuld;
Stelend, roovend en bedriegend
Steken ze altijd in processen;
Door woekerwinst en meineed groeit
Hun kapitaal, en, klaagt men ze aan,
Wordt hun gerichtsdag onheilsdag voor hun patroon, die pleiten moet,
Civiel mag d'aanklacht zijn of krimineel!

---

*) Ns. 571—586. Lied (*canticum*) bestaande uit anapaestische, iambische en trochaeische maten.

[50]) Gelijk de kliënten te Rome dagelijks hun opwachting maakten bij hun patroon, hem in het publiek vergezelden en allerhande kleinere en grootere diensten bewijzen moesten, zoo was omgekeerd deze verplicht hen voor het gerecht te verdedigen.

Zoo had 'k ook heden erg veel last van een klient, die mij
Heel mijn middag heeft bedorven, daar hij mij steeds bezig hield.
Bij de aedilen [51]) moest ik pleiten voor zijn schandelijk bedrijf:
Om den schurk te redden, zocht 'k door allerlei spitsvondigheen
Zoo de zaak voor hem te wenden, dat het kwam tot *sponsio* [52]).
Maar wat doet me nu de kerel? Hij verpoft 't en stelt een borg. —
Nooit zag 'k iemands schuld bewezen zoo handtastelijk als toen,
Daar er drie getuigen waren van hetgeen hij had misdaan.
Verderve hem de wraak der goon, die mij dees dag bedorven heeft.
'k Ben eindelijk bevrijd en spoed mij van de markt, die, gave 't god,
Ik heden met mijn oogen nooit had moeten zien, en naar het maal,
Hetwelk ik mij bereiden liet, en waar mijn lief allang mij wacht.

---

[51]) De Aedilen hadden te Rome de jurisdictie in markt-, handel- en woeker-zaken.

[52]) De *sponsio* is een soort van weddenschap, waarbij beide partijen een geldsom deponeeren onder bedinging, dat hij wiens bewering, dat dit of dat geschied of niet geschied is, onjuist blijkt te zijn, het gedeponeerde geld aan den ander betalen moet, die dan tevens het proces wint. Het vraagpunt (*condicio*) zoo te stellen dat men kans had te winnen, vereischte vooral bij een slechte zaak groote spitsvondigheid. In dit geval ging de domdriestige kliënt op dezen uitweg niet in en verlangde eene directe procedure.

Z' is denklijk boos om mijn vertoef; maar wis
de mantel maakt 't weer goed!
SCHUIER. Nu, wat zegt ge?
VROUW. Dat 'k een slechten man heb!
SCHUIER. Hebt ge goed gehoord?
VROUW. Best!
MENAECHMUS I. Naar binnen, waar ik 't goed heb!
SCHUIER. Blijf! Hier zal 't je slechter zijn!
[MENAECHMUS I. Maar wie spreekt daar? Hei, wat zie ik? Schuier staat daar met men vrouw!]
Hoe verdrietig kijkt ze! Dat is leelijk! 't Best, ik spreek haar toe.
(*Zijn vrouw streelend*) Lieve vrouwtje, zeg wat deert je?
SCHUIER. Mooie vent, hij vleit u nog!
MENAECHMUS I. Kerel, heb 'k jou toegesproken? Laat met rust me!
VROUW. Handen weg!
Voort met dat gestreel! Hoe, schei je nog niet uit?
MENAECHMUS I. Waarom zoo triest?
VROUW. Heel goed weet je dat!
SCHUIER. Hij weet het; niets dan pure veinzerij!
MENAECHMUS I. Heeft een slaaf soms iets bedreven?
Zijn de dienstboon soms brutaal?
Zeg het mij; ik zal ze straffen!
VROUW. Louter onzin sla je uit!
MENAECHMUS I. Twist gehad met een vriendinne?
VROUW. Houd toch met die nonsens op!
MENAECHMUS I. Ben je toch op mij niet boos soms?
VROUW. Nu is in je woorden zin!
MENAECHMUS I. 'k Heb toch waarlijk niets misdreven.

VROUW. Pure onzin spreek je weer!
MENAECHMUS I. Wat bedoel je?
VROUW. Vraag je mij dat?
MENAECHMUS I. Moet ik 't Schuier vragen, vrouw?
(*tot Schuier*) Wat bedoelt ze?
SCHUIER. Wel, dien mantel!
MENAECHMUS I. Wat voor mantel?
SCHUIER. Wordt je bang?
MENAECHMUS I. Neen voor niets! — (*ter zijde*) dan voor dit ééne, dat de *mantel* mij *ontmant*. [53])
SCHUIER. Fop me eens met een maaltijd weder, als je durft! (*tot de vrouw*): Vlieg hem in 't haar!
MENAECHMUS I. Zwijg!
SCHUIER. Neen waarlijk, 'k zal niet zwijgen. (*tot de vrouw*): Zie, hij wenkt mij, dat ik zwijg.
MENAECHMUS I. Neen waarachtig niet; ik geef hem wenk noch teeken hoegenaamd!
SCHUIER. Zaagt ge ooit brutaler kerel, die hetgeen ge ziet ontkent?
MENAECHMUS I. Bij Jupijn en alle goden zweer ik, vrouw — is dat genoeg? — Dat ik hem geen wenk gaf!
SCHUIER. Dit gelooft ze al, maar ga dadelijk!
MENAECHMUS I. Waarheen?
SCHUIER. Tot den kleeremaker; breng je vrouw haar mantel weer!
MENAECHMUS I. Wat voor mantel?
SCHUIER. 'k Zal maar zwijgen, als hij d'eigen daad vergeet.

---

[53]) Het origineel heeft: „Voor niets ben ik bang — dan voor dit ééne, dat de mantel (*palla*) mij bleekheid (*pallorem*) bezorgt" (en daardoor verraadt).

VROUW. Dacht je zulke snoode daden heimelijk te kunnen doen?
Mij mijn mantel te ontstelen! 'k Zet met woeker 't jou betaald!
SCHUIER. 't Jou betaald, die in je eentje ons beider maal hebt opgeschranst
En bezopen met de krans op 't hoofd mij nog bespotten dorst!
MENAECHMUS I. 'k Heb van middag noch gegeten noch een voet in 't huis gezet!
SCHUIER. Durf je ontkennen?
MENAECHMUS I. Wel waarachtig!
SCHUIER. Wie is zoo brutaal als jij?
Zag ik jou zoo even niet hier met een bloemenkrans op 't hoofd
Voor dit huis staan, toen je zeidet dat 'k niet wel was bij men hoofd,
Dat je mij geheel niet kendet en dat jij een vreemdling waart?
MENAECHMUS I. Sinds we van elkander raakten, zag ik jou geheel niet weer!
SCHUIER. 'k Ken je, maat: je dacht dat ik me toch niet op je wreken kon,
Maar je vrouw weet door mij alles!
MENAECHMUS I. Wat dan?
SCHUIER. Vraag 't haar zelve maar!
MENAECHMUS I. Vrouw, wat is het? Wat ter wereld heeft die man je toch verteld,
Zeg; wat is het? Waarom zwijg je?
VROUW. Net alsof je 't zelf niet wist!
Ach, wat ben ik ongelukkig!
MENAECHMUS I. Waarom ongelukkig? Spreek!
VROUW. Vraag je 't nog?

MENAECHMUS I. Ik zou 't niet vragen, als ik 't wist!
SCHUIER. Die slechte vent,
Hoe hij veinst! Maar niet verbergen kan je 't, daar zij alles weet.
Alles heb ik haar verteld.
MENAECHMUS I. Nu, wat dan?
VROUW. Wijl je dus geen schaamte kent,
Noch 't vrijwillig wilt bekennen, hoor mij dan oplettend aan,
En je zult de reden kennen van mijn droefheid, slechte man!
Uit mijn woning is een mantel mij ontroofd.
MENAECHMUS I. Hoe? mij ontroofd?
SCHUIER. Merkt ge wel die woordverdraaiing?
Haar ontroofd, niet *jou* ontroofd!
Want indien hij jou ontroofd was, was hij veilig weer in huis.
MENAECHMUS I. (*tot Schuier*) 't Is je zaak niet!
(*tot zen vrouw*) Vrouw, wat zeg je?
VROUW. 'k Mis een mantel uit ons huis!
MENAECHMUS I. Wie heeft dien gestolen?
VROUW. Wis dat weet hij die hem medenam!
MENAECHMUS I. En wie is dat?
VROUW. Een Menaechmus.
MENAECHMUS I. Bij de goon, een snoode daad!
Maar wie is toch die Menaechmus?
VROUW. Jij!
MENAECHMUS I. Ik?
VROUW. Jij.
MENAECHMUS I. Beticht door wien?

VROUW. Wel, door mij!
SCHUIER. En mij! Je bracht hem aan je lief, Erotium.
MENAECHMUS I. Ik aan haar?
SCHUIER. U, u, herhaal ik! Moet ik brengen hier een uil,
Die u telkens *U U* toeschreeuwt, daar wij beide er moe van zijn? [54])
MENAECHMUS I. Jupiter en alle goden, vrouw, bezweer ik, is dat genoeg? —
't Is een leugen!
SCHUIER. Wij bezweren beide dat 't geen leugen is.
MENAECHMUS I. 'k Gaf haar dien niet ten geschenke, doch ik leende hem haar slechts.
VROUW. Maar gaf ik dan ooit, bij Castor, of uw chlamys [55]) of uw rok
Iemand ten gebruike? Een vrouw mag leenen aan een vrouw een kleedingstuk,
En een man een man het zijne. — Breng me onmiddlijk 't kleed terug!
MENAECHMUS I. 'k Zal er dadelijk voor zorgen.
VROUW. Dat zou 'k jou maar raden, want
Nooit kom jij men huis weer binnen, als je niet den mantel brengt!

---

[54]) Ook hier brengt het oorspronkelijk woordspel den vertaler in verlegenheid. Plautus laat de uil *tu tu* (d. i. *toe toe*) schreeuwen, dat de kreet van dien vogel zeker beter teruggeeft dan mijn *u u*, hetwelk bovendien 't bezwaar heeft, dat ik er door gedwongen word, van mijne gewoonte om den verwoeden parasiet in deze scène tot Menaechmus *je* en *jou* te laten zeggen, af te wijken. Dit laatste bezwaar zou vervallen, als men er voor in de plaats stelde: „Ze bracht hem aan je lief" en dan „Moet ik hier een *papegaai*" brengen, die je *jij jij* toeschreeuwt enz. Die vogel zegt alles wat men hem leert en kan dus ook *jij jij* roepen.

[55]) *Chlamys*, een soort van wollen staatsiemantel.

'k Ga er in.
SCHUIER. Wat krijg als loon ik voor den dienst,
dien 'k u bewees?
VROUW. Wederdienst, als uit uw eigen woning
iets ontstolen is!
(*Vrouw af*).
SCHUIER. Dat kan nimmermeer gebeuren; niets
verliezen kan ik daar! —
Mogen bei de goon verderven, man en vrouw! —
'k Ga naar de markt. [56])
'k Heb voor goed dit huis verloren; dit is mij
maar al te klaar!
(*Schuier af*).
MENAECHMUS I. Vrouwlief denkt me een poets
te bakken door het sluiten van haar huis,
Net alsof geen beetre woning altijd voor mij
open stond!
Zoo ik jou mishaag, geduld maar: ik behaag
Erotium!
Die zal mij niet buiten sluiten; eer sluit zij mij
bij zich op.
'k Ga tot haar en vraag den mantel, dien 'k haar
schonk, opnieuw terug;
Koop een andren haar, veel mooier. — Hei, portier,
ontsluit de deur;
Roep voor mij je meesteresse en vraag haar dat
ze buiten koom'.

---

[56]) Om namenlijk te zien of ik bij iemand anders een maal kan machtig worden. — *Schuiers* rol is nu afgespeeld; hij treedt niet weer op.

Derde Tooneel.

EROTIUM. MENAECHMUS I.

EROTIUM. Wie is 't die me zien wil?
MENAECHMUS I. Iemand die je meer dan zich bemint.
EROTIUM. Waarom, lieve, sta je buiten? Kom toch binnen!
MENAECHMUS I. Neen, ik blijf.
Weet je wat de reden van mijn komst is?
EROTIUM. Wel, je zoekt plezier!
MENAECHMUS I. Neen, ik kom nu om dien mantel, dien ik jou te voren gaf.
Geef me dien terug; mijn vrouw kwam achter de geheele zaak.
Later schenk ik jou een andren, tweemaal zooveel waard als die!
EROTIUM. Maar dien gaf ik jou zoo even mede naar den fabrikant;
Insgelijks ter reparatie naar den goudsmid 'n arremband!
MENAECHMUS I. Hoe? Den mantel en een armband? Lieve, dat is nooit geschied,
Immers sinds ik jou dat kleed schonk en mij naar de markt begaf,
Kom ik nu eerst weer, en zie 'k je nu pas!
EROTIUM. 'k Vat je toeleg wel,
Wat ik je aanstonds toevertrouwde, wil je mij ontfutselen!
MENAECHMUS I. Waarlijk, 'k wil je niets ontrooven; 'k heb je immers reeds gezegd
Dat mijn vrouw het heeft vernomen!
EROTIUM. 'k Had niet eens er om gevraagd,

Maar geheel uit eigen aandrang gaf je mij dat ding cadeau!
Vraag je 't nu terug, het zij zoo; houd het en gebruik het zelf
Met je vrouw, of stop het in de kleerkast, mij is 't wel!
Maar van heden af zet jij ook hier geen voet meer in men huis.
Zoo'n verachtlijke bejeegning had ik niet aan jou verdiend!
Zonder geld kom jij vergeefs hier! Niemand leidt mij om den tuin!
Tracht een andre vrouw te vinden, die zich door je foppen laat!
MENAECHMUS I. Hemel, maak je niet zoo driftig; hei daar, liefste, toef nog wat! —
(*Erotium af*).
Kom terug; ik zal je hartje wel vermurwen, als je blijft! —
Ach, ze ging; 't huis is gesloten; uitgesloten ik voor goed!
Noch te huis noch bij mijn liefje vind ik, arme man, geloof!
't Best is dat 'k men vrienden raadpleeg, wat in dezen valt te doen!
(*Menaechmus I af*).

Vierde Tooneel.

MENAECHMUS II *en de* VROUW *van Menaechmus I.*

MENAECHMUS II. 'k Heb al te dwaas gehandeld, dat 'k Messenio

Voorheen den buidel met mijn geld heb toevertrouwd,
Want zeker is hij ergens in een kroeg verzeild! [57])
VROUW (*naar buiten komend*). 'k Ga even kijken,
of men man haast huiswaarts keert:
Daar is hij; 'k ben gered: hij brengt den mantel thuis!
MENAECHMUS II. 'k Ben toch nieuwsgierig, waar Messenio blijven mag.
VROUW. 'k Ga op hem af en scheld hem naar verdienste uit. —
Schaam jij je niet, die zoo mij onder de oogen komt,
Jij schandvlek, met dien tooi?
MENAECHMUS II. Wat is er toch, o vrouw?
Wat maakt u zoo gramstorig?
VROUW. Onbeschaamde vent,
Durf jij tot mij een enkel woord nog mopperen?
MENAECHMUS II. Wat heb ik dan misdaan, dat ik niet spreken mag?
VROUW. Je vraagt me nog? Mijn god, wat een brutaliteit!
MENAECHMUS II. Weet gij wel, vrouw, waarom de Grieken Hekuba
Den naam van *teef* eens gaven?
VROUW. Neen, dat weet ik niet.
MENAECHMUS II. Wijl Hekuba hetzelfde deed als gij nu doet;
Zij overlaadde ieder dien ze zag met smaad,
En daarom kreeg ze ook met recht den naam van *teef*! [58])

---

[57]) Vgl. noot 27.

[58]) Volgens de Grieksche sage *veranderde* Hecuba op 't laatst van haar leven in een teef.

VROUW. Niet meer verdragen kan 'k uw schandelijk gedrag,
En blijf mijn gansche leven liever ongehuwd
Dan daaglijks bloot te staan aan zoo'n mishandeling!
MENAECHMUS II. Wat gaat dat mij aan, of ge uw huwlijk dragen kunt,
Of van uw man wilt scheiden? Is men hier gewoon
Aan vreemdelingen op te disschen mallepraat?
VROUW. Wat? Mallepraat? Ik zeg je, liever leef ik hier
Steeds ongehuwd dan dat ik jouw manieren duld!
MENAECHMUS II. Maar, lieve hemel, leef, wat mij betreft zoo lang
Als Jupiter regeert dan ongetrouwd, o vrouw!
VROUW. Bij Kastor, 'k laat men vader aanstonds komen, om
Hem te vertellen, hoe je mij mishandeld hebt!
(*tot een slaaf*) Hei Decio, ga tot mijn vader; zeg, hij moet
Straks met je meegaan; dat de zaak geen uitstel lijdt.
(*tot Menaechmus II*) Hem zal 'k van jouw gedrag een boekje opendoen!
MENAECHMUS II. Zijt gij krankzinnig?
VROUW. Hoe je goud en kleeren aan
Je echte vrouw ontsteelt en aan je liefje schenkt!
Is dat soms gekkepraat, man, of gezonde taal?
MENAECHMUS II. Mijn god, ge zijt een onbeschaamde, slechte vrouw!
Te durven zeggen dat ik u een kleed ontstal,
Dat mij een andre ter herstelling medegaf?
VROUW. Je hebt nog kort geleen den diefstal mij bekend;

Nu zie 'k den mantel voor men oogen. Schaam je toch!
MENAECHMUS II. Zeg mij, ik bid u, mensch, wat drank ik drinken moet,
Om uw brutale woorden uit te kunnen staan!
Voor wien ge mij wel aanziet, weet ik waarlijk niet.
Dit weet 'k: niet beter dan Porthaon [59]) ken ik u!
VROUW. Mij kan je licht bespotten; maar dat lukt je niet
Met mijnen vader, die daar aankomt! Kijk hem aan.
Zeg, ken je hem?
MENAECHMUS II. Zoo goed als Kalchas [60]) ongeveer;
Hem zag ik vroeger op denzelfden dag als u.
VROUW. Ontken je mij te kennen en men vader ook?
MENAECHMUS II. Ook van uw grootvaar zeg ik 't zelfde, als hij komt!
VROUW. Ja zulke kunsten ben ik wel van jou gewoon!

Vijfde Tooneel.

GRIJSAARD, VROUW *van Menaechmus I, en* MENAECHMUS II.

GRIJSAARD. Zooveel als men leeftijd 't gedoogt en de zaak 't eischt, *)

---

[59]) *Porthaon*, grootvader van Herkules' gemalin Deïaneira.

[60]) *Kalchas*, de waarzegger der Grieken voor Troje.

*) Vrs. 752—775. Dit lied (*canticum*) bestaat achtereenvolgens uit bacchien (⏑ ⏓ –, dat voor ons oor als ⏑ ⏓ ⏑ klinkt en er daarom in de vertaling mee mag afwisselen) en jamben (⏑ ⏓).

Verhaast ik mijn schreden en spoed ik mij herwaarts.
Maar dat 't me niet licht valt verheel ik me geenszins.
Want vlugheid ontbreekt mij; de ouderdom drukt mij;
Belast is mijn lichaam; de veerkracht begeeft mij.
Hoe zwaar eene last voor de rug is de grijsheid!
Want de lastigste kwalen brengt mee ze bij hoopen;
Veel tijd zou 't me kosten, ging ik opsommen alle!
Maar nu is er niets wat me zoozeer beangst als
Wat 't zijn mag, waarom mijne dochter
Zoo plotsling me tot zich laat roepen.
Immers liet ze mij niet weten,
Waarom 'k bij haar komen moet.
Edoch 'k weet nagenoeg al wat de reden is.
Waarschijnlijk heeft ze ruzie met haar man gehad.
Zoo gaat het met die vrouwen: op haar bruidschat prat,
Verlangen van hun mannen zij gehoorzaamheid,
En deze zijn maar al te vaak niet vrij van schuld.
Veel dulden moet een vrouw, maar toch tot zeekre grens!
Een dochter laat niet licht haar vader komen, als
Of twist of wangedrag haars man niet de oorzaak is.
Doch dra verneem ik wat de grond mag zijn: daar zie
Ik beiden voor de deur staan met bedrukt gelaat.
Het is, zooals ik vermoedde!
'k Spreek haar toe.
VROUW. Ik loop hem tegen: — Welkom, welkom, vaderlief!

GRIJSAARD. Wees gegroet; gaat 't jou niet wel, kind, dat je mij zoo komen liet?
Waarom kijk je triest, en staat hij zoo boos van je afgewend?
Zeker hebt ge met elkander, 'k weet niet waarom, twist gehad!
Zeg me dan, wie van je beiden schuld had, kind, doch maak het kort!
VROUW. Ik heb niets misdreven, vader: dit verklaar ik u terstond,
Maar een leven als 'k tot heden leidde duld ik langer niet.
Neem me daarom met je mede!
GRIJSAARD. Maar wat is er dan?
VROUW. Ik ben
Heel ten spot ...
GRIJSAARD. Van wien?
VROUW. Van hem, aan wien ge mij hebt toevertrouwd!
GRIJSAARD. Kijk, daar heb je 't al! Een standje! Heb ik jou niet vaak gezeid,
Dat geen van je beiden ooit met klachten bij me komen moet?
VROUW. Hoe kon ik 't verhindren, vader?
GRIJSAARD. Hoe kan jij dat vragen, kind?
[Zoo je wijs waart, kon je weten, wat er voor je viel te doen],
Met wat goeden wil: je man zen zin doen! 'k Heb 't je vaak gezeid:
Speur niet na hem op zen wegen; waar hij heen gaat, wat hij doet!
VROUW. Maar hij houdt het met een snol hier in de buurt!
GRIJSAARD. Dan doet hij wijs,

En zal haar nog dubbel minnen, als je hem bespionneert!
VROUW. Bij haar drinkt hij!
GRIJSAARD. Zal hij 't minder doen, mijn kind, voor jouw plezier,
't Zij het daar hem lust of elders? Drommels, wat verbeeldt jij je?
Zou je ook eischen dat hij afzeide, als hem iemand noodigde,
En geen mensch ontving ten zijnent? Wensch je hem tot slaaf,
Kind, te maken? Waarom zou je niet van hem verlangen dat
Zittend onder jouw slavinnen wol hij krempelde en spon?
VROUW. Waarlijk, vader, 't schijnt, je kwaamt niet mij ter hulpe, maar men man;
Pleit voor hem, niet voor je dochter!
GRIJSAARD. Heeft hij werklijk iets misdaan,
Dan zal 'k dubbel hem berispen, meer dan 'k jou deed; doch wanneer
Hij met goud en kleeren rijklijk jou voorziet, en zooals 't hoort
Zorgt voor voedsel en bediening, mensch, moet je ook verstandig zijn!
VROUW. Maar mijn echtgenoot ontsteelt me goud en kleeren uit men kast,
Plundert mij en heimlijk schenkt hij mijn kleinoodien aan zen lief!
GRIJSAARD. Doet hij dat, dan handelt slecht hij; doet hij 't niet, dan doe je slecht,
Een onschuld'ge te betichten!
VROUW. Schonk hij haar men mantel niet

En men armband? Ik bemerkte 't; en nu brengt
hij die terug.
GRIJSAARD. Hoe dat is, wil 'k van hem weten:
'k Ga onmidd'lijk op hem af. —
Spreek, Menaechmus; doe mij kennen de oorzaak
van uw woordenstrijd.
Hoe zoo triest? En waarom is je vrouw dan toch
zoo boos op jou?
MENAECHMUS II. Wie ge ook zijt, en wat uw
naam mag wezen, oude man, ik roep
Jupiter en alle goden ten getuige...
GRIJSAARD. Zeg, waarvan?
MENAECHMUS II. Dat ik nooit iets kwaads gedaan
heb aan die vrouw, die mij beticht
Dat ik haar dees mantel afstal, [dat ik nooit te
voren haar
Heb gezien; en toch beweert ze dat ik ook haar
armband stal].
Zoo ik immer in haar woning éénen voet heb
neergezet,
Moge ik zijn van alle menschen de allerongeluk-
kigste!
GRIJSAARD. Ben je mal, zoo iets te wenschen, of
te ontkennen dat je ooit
Zette een voet in de eigne woning? Man, je
moet krankzinnig zijn!
MENAECHMUS II. Oude man, beweert ge werkelijk
dat ik zelf dit huis bewoon?
GRIJSAARD. Hoe? Ontken je 't?
MENAECHMUS II. Ja, waarachtig!
GRIJSAARD. Maar dat is belachelijk!
Meen je soms, dat je verhuisdet? Dochter, kom
eens even hier!
Wat zeg jij? Verhuisden jullie?
VROUW. Waarheen, 'k bid je, of waarom?

GRIJSAARD. Waarlijk, 'k weet het niet.
VROUW. De kerel fopt je, vader; merk je 't niet?
GRIJSAARD. Nu, Menaechmus, scherts bij zijde! Let wel op hetgeen ik zeg.
MENAECHMUS II. Wat heb ik met u te maken? Mensch, wie zijt gij en van waar?
Soms niet wel bij 't hoofd, gelijk die vrouw, die mij zoo lastig valt?
VROUW. Kijk eens hoe zen oogen geel zien! Wat een groene kleur zich spreidt
Op zen voorhoofd en zen slapen! Hoe zen oogen fonkelen!
. . . . . [61])
MENAECHMUS II. Wee, ze noemen mij krankzinnig, zij die zelf krankzinnig zijn!
VROUW. Zie hem gapen en zich rekken! [62]) Vader, wat begin ik nu!
GRIJSAARD. Kom bij mij hier, dochter; ga zoover als mooglijk van hem af!
MENAECHMUS II. Daar ze dus voor gek me houden, is het best om net te doen
Of ik werkelijk waanzinnig ben: dan zijn ze bang voor mij. —
Evoë Bacchus! [63]) Naar wat wouden roept ge, Bromius, mij ter jacht?
'k Hoor 't, maar kan me niet bevrijden uit dit gruwlijk oord, alwaar

---

[61]) Zooals uit 't volgende vers blijkt, moet de vrouw in het uitgevallene direkt gezegd hebben, dat haar (gewaande) man blijkbaar krankzinnig geworden is.

[62]) Menaechmus maakt dus convulsive bewegingen, om de vrouw in haar waan te versterken. Vgl. 835 vgld.

[63]) Gewone kreet der razende bacchanten. *Bromius* (*Bruller*) is een Grieksche bijnaam van Bacchus.

Mij ter linkerhand een dolle teef bewaakt, en in men rug
Ginds een kale bok, die dikwijls in zijn leven ongeluk
Bracht aan schuldelooze burgers door zijn valsch getuigenis!
GRIJSAARD. Wee aan jouw gebeente, kerel!
MENAECHMUS II. Kijk, Apollo geeft mij last
Met een fakkel uit te branden de oogen van die dolle teef!
VROUW. 't Is gedaan met mij, mijn vader! Hoor je wel zen dreigement?
GRIJSAARD. Arme dochter!
VROUW. Wat beginnen we?
GRIJSAARD. Als ik eens de slaven riep?
Ja, ik haal ze, om hem gebonden op te sluiten in je huis,
Dat hij hier niet meer spektakel make!
MENAECHMUS II. Ben ik hem niet voor,
'k Zit dan in dat huis gevangen, vrees ik, en wie redt mij dan? —
Wilt ge, Apollo, dat ik met men vuisten in haar tronie vlieg,
Als ze zich niet voor mijn oogen wegscheert naar den bliksem? — Ja,
'k Doe naar uw bevel, Apollo!
GRIJSAARD. Vlucht zoo snel ge kunt in huis.
Opdat hij niet dood je rans'le!
VROUW. 'k Vlucht, maar gij zorg onderwijl
Dat hij niet ontkomt! [64]) Mij arme, dat ik zoo iets dulden moet!

---

[64]) Het is, zooals men heeft opgemerkt, zeer vreemd dat de grijsaard zijn plan om de slaven te roepen heeft opgegeven en op het tooneel blijft.

MENAECHMUS II. Die is van mijn hals geschoven;
nu zal 'k dees gebaarden schurk,
Dezen bevenden Tithonus [65]), Cygnus' zoon, te pletter slaan
Met zen eigen stok. — Apollo (zoo beveelt ge), elke bot
Van zen oude ledematen sla ik stuk tot gruislement!
GRIJSAARD. Als je m' aanraakt en niet van me blijft, geschiedt je 'n ongeluk!
MENAECHMUS II. 'k Doe wat gij gelast, Apollo:
'k pak een bijl met dubb'le snee;
Daarmee hak ik tot de botten al zen vleesch fijn tot haché.
GRIJSAARD (*terugdeinzend*). Waarlijk 'k moet voorzichtig wezen; duchtig dient er opgepast,
Dat hij in een vlaag van waanzin zijn bedreiging niet vervult!
MENAECHMUS II. Veel gelast ge mij, Apollo: nu beveelt ge mij een span
Woeste, ongetemde paarden aan te spannen voor men kar,
En daarop gestegen dezen ouden tandeloozen leeuw, die zoo stinkt, te overrijden! 'k Sta er op met toom en zweep
In de handen. — Voort, mijn rossen, laat uw hoeven daverend
Klinken, met gebogen pooten rennend in gestrekten draf!
GRIJSAARD. Dreigt ge mij met paard en wagen?
MENAECHMUS II. Zie, Apollo heet mij weer

---

[65]) *Tithonus*, de geliefde van Diana, werd wel onsterfelijk, maar genoot niet het voorrecht eener eeuwige jeugd. Bij de Grieken is het daarom de typische benaming van een stokoud man.

Los te rennen op dien vent daar en hem te vernietigen.
(*plotseling neervallend*) Maar wie sleept me bij de haren van mijn kar en maakt aldus
Dat ik uw bevelen, Phoebus, ongehoorzaam wezen moet?
GRIJSAARD. 't Is een acute ziekte? Groote goon, wat ramp!
Zoo even wel nog; nu op eens zoo hevig krank!
Ik ga en haal in aller ijl den dokter hier.
(*Grijsaard af*).
MENAECHMUS II. Zoo zijn gelukkig beide lieden heengegaan,
Die mij krankzinnig maakten tegen wil en dank! —
Nu snel terug naar 't schip, zoo lang ik 't veilig kan.
. . . . . [66])
(*tot het publiek*) U allen bid ik, als de grijsaard wederkomt,
Niet te verraden, langs wat straat ik ben ontvlucht.

[66]) b.v. [Geen marren dus, maar loopen snel gelijk de wind!

VIJFDE BEDRIJF.

Eerste Tooneel.

DE GRIJSAARD.

Van 't zitten doen men lendnen pijn, van 't staren 't oog.
Zoo lang moest 'k wachten op den arts, die even eerst
Terug kwam van zen zieken, vol van bluf. Gezet
Had hij een been van Aeskulapius, dat brak,
Een arrem van Apollo [67]). 'k Weet warempel niet
Te zeggen of 'k een arts gehuurd heb, of een smid.
Maar zie, daar komt hij eindlijk. — Kruip niet als een mier!

[67]) De artsen te Rome waren in den regel Grieken, de eerste, een Peloponnesier, vestigde zich daar in 218 v. C. Evenals Molière, geeselt Plautus de charlatans van zijn tijd. Aesculapius en Apollo zijn beide goden der geneeskunst. Uit *smid* in het volgende vers blijkt dat er van hun standbeelden sprake was. De *bluf* is zeker nog al vreemd!

Tweede Tooneel.

DE ARTS *en de* GRIJSAARD.

ARTS. Van welke ziekte spraakt gij ook? Zeg me, oude man,
Is hij behekst of wel krankzinnig? Is misschien
Slaapziekte zijne kwaal of is het waterzucht?
GRIJSAARD. Juist daarom huurde ik u, opdat ge 't zeggen zoudt
En hem genezen!
ARTS. Nu, dat 's heel gemakkelijk;
Dat ik hem zal genezen, daarvoor sta 'k u borg!
Meer dan zeshonderd [68]) dagen maak ik hem gezond;
Met zooveel zorg zal 'k uw patiënt behandelen!
GRIJSAARD. Kijk, man, daar staat hij nog.
ARTS. Let op nu, wat hij doet!

Derde Tooneel.

MEHAECHMUS I, GRIJSAARD *en* ARTS.

MENAECHMUS I. Drommels, 't loopt mij alles tegen;
't kon niet erger zijn vandaag!
Wat ik heimelijk te doen dacht, bracht die snoode parasiet
Alles uit en heeft mij schande en verlegenheid bereid,

---

[68]) *Meer dan zeshonderd dagen* = voor altijd. Zeshonderd (*sexcenti*) is de Latijnsche uitdrukking voor een onbepaald groot getal.

Mijn Ulysses, die zijn koning [69]) zooveel kwaad berokkende!
Ik ontneem dien schelm het leven, zoo ik zelf in 't leven blijf!
Toch wat spreek ik van zijn *leven*, dat mijn eigen leven is,
Daar hij leeft op mijne kosten? Zeggen moest ik *levenslicht*.
Ook heeft mij die snol behandeld als gewoonlijk snollen doen.
Toen 'k den mantel haar terug vroeg om te brengen aan mijn vrouw,
Zei ze dat ze mij dien weergaf! 'k Ben een diep rampzalig mensch!
GRIJSAARD. Hoort ge wat hij zegt?
ARTS. Hij noemt zich ongelukkig.
GRIJSAARD. Spreek hem toe!
ARTS. Wees gegroet, Menaechmus; zeg eens waarom toch ontbloot ge uw arm? [70])
Weet ge niet hoe schaadlijk dat is voor de kwaal waaraan ge lijdt?
MENAECHMUS I. Hang je op, man!
GRIJSAARD. Merkt ge 't?
ARTS. Zeker, of ik dat niet merken zou!
Met een zalf van nieskruid [71]) wordt hier, oude man, niets uitgericht! —

---

[69]) *Zijn koning*, d. i. Agamemnon, wiens raadsman hij was. *Koning* (*rex*) is in de komedie de gewone benaming van den begunstiger eens parasiets. Vgl. noot 4.

[70]) Zeker had Menaechmus bij het uitspreken van vs. 906 door het opheffen en daarbij ontblooten van den rechterarm een wanhopig gebaar gemaakt.

[71]) *Nieskruid* (helleborus) is bij de ouden het gewone middel

Maar, Menaechmus....
MENAECHMUS I. Nu, wat wilt ge?
ARTS. Antwoord mij op deze vraag:
Drinkt ge witten wijn of rooden?
MENAECHMUS I. Waarom weet ge dat zoo graag?
[ARTS. Dat is lang niet onverschillig!]
MENAECHMUS I. Loop toch, kerel, naar de maan!
GRIJSAARD. Nu begint hij weer te razen!
MENAECHMUS I. Waarom vraagt ge liever niet,
Of ik donkerrood of lichtrood of saffraangeel brood geniet?
En of ik geschubde vogels en beveerde visschen eet?
GRIJSAARD. Hoort ge dan niet hoe hij raaskalt?
Waarom tallemt gij dan nog,
Den patiënt een drank te geven, eer zijn waanzin erger wordt?
ARTS. Wacht maar, 'k wil nog verder vragen.
GRIJSAARD. Gij vermoordt me met uw praat!
ARTS. Zeg me: worden soms uw oogen wel eens hard voor uw gevoel?
MENAECHMUS I. Houdt ge mij soms voor een sprinkhaan, allerzotste Aesculaap?
ARTS. Zeg mij, of uw ingewanden wel eens knorren in uw lijf?
MENAECHMUS I. Als ik honger heb, dan knorren ze; als ik zat ben, doen ze 't niet!

---

tegen krankzinnigheid, dat èn als zalf èn als drank (vgl. vs. 948) werd aangewend.

ARTS (*tot den grijsaard*). Kijk, dat is voorwaar
het antwoord niet van een krankzinnige!
(*Tot Menaechmus*). Slaapt gij altijd door tot 't
daglicht? Valt ge makkelijk in slaap?
MENAECHMUS I. Altijd slaap ik door [wanneer ik
's avonds flink gedronken heb
En val licht in slaap], wanneer ik eene schuld
heb afbetaald.
ARTS. . . . . .
. . . . . .
MENAECHMUS I. Mogen straffen u
Jupiter en alle goden om dat lastige gevraag!
ARTS. Nu begint de man te razen! Wat een taal!
Neem u in acht!
GRIJSAARD. Nu, wat dat betreft, veel beter is hij
dan hij vroeger was,
Want toen noemde hij zen eigen echtgenoote een
dolle teef!
MENAECHMUS I. Deed ik dat?
GRIJSAARD. Ja, in je waanzin!
MENAECHMUS I. Ik?
GRIJSAARD. Jij zelve, die ook mij
Hebt gedreigd met paard en wagen te overrijden.
Deedt ge niet?
MENAECHMUS I. . . . . .[72])
GRIJSAARD. 'k Zag het met men eigen oogen, dat
je 't deed; ik weet het wis!
MENAECHMUS I. Zoo weet ik dat jij de heilge
krans ontstal aan Jupiter,
Zoo weet ik dat jij deswegens in de kast ge-
zeten hebt;

---

[72]) Uit het volgende laat zich het verloren antwoord van Menaechmus moeilijk herstellen.

Zoo weet ik dat jij vervolgens aan de kaak [73])
gegeeseld bent;
Zoo weet ik, dat jij je vader doodsloegt en je
moer verkocht!
Is het waanzin, als ik dus je lastering terug
betaal?
GRIJSAARD. Haast u wat, ik bid u, dokter! Wat
ge doen wilt, doe het snel!
Ziet ge niet hoe gek de man is?
ARTS. Weet ge wat het best zou zijn?
Dat ge hem naar mijn kliniek bracht.
GRIJSAARD. Meent ge dat?
ARTS. Welzeker, man.
Daar cureer 'k hem naar bevinden.
GRIJSAARD. Doe dan maar zooals ge wilt.
ARTS (*tot Menaechmus*). Nieskruid zal 'k u laten
drinken voor een dag of twintig wel.
MENAECHMUS I. Hangend zal 'k u laten geeslen
volle dertig dagen wel.
ARTS (*tot den grijsaard*). Laat hem naar mijn
woning brengen.
GRIJSAARD. Hoeveel mannen zijn genoeg?
ARTS. Om zen toestand zou ik denken, vier;
vooral niet minder, hoor!
GRIJSAARD. Aanstonds zijn ze hier. — Intusschen
houd hem goed in 't oog!
ARTS. Neen, 'k ga
Huiswaarts en maak toebereidsels; gij gelast uw
slaven hem
Dadelijk bij mij te brengen.

---

[73]) *Aan de kaak.* Eigentlijk *onder de gaffel* (*furca*), die den vorm van een V had en den slaven tot tuchtiging over nek en schouders gelegd werd, terwijl hun handen aan beide beenen werden vastgebonden.

GRIJSAARD. 'k Zorg er voor.
ARTS. Ik ga.
GRIJSAARD. Vaarwel.
(*Beiden af*).

MENAECHMUS I. Schoonpa weg en weg de dokter;
'k ben alleen! — O Jupiter,
Wat zou toch de reden wezen dat ze voor krank-
zinnig mij
Houden, die van mijn geboorte af nooit een dag
ben ziek geweest?
'k Ben niet buiten westen: vechten, twisten doe
'k niet als een gek;
Niets mankeert me; 'k zie de menschen, ken ze
en ik spreek ze toe.
Zijn die lieden zelf krankzinnig, wanende dat ik
het ben? —
Maar wat zal ik nu beginnen? Gaan in huis?
Mijn vrouw wil 't niet.
Daar (*wijzende op 't huis van Erotium*) laat
niemand mij meer binnen. — Slechter
is 't mij nooit gegaan! —
'k Blijf maar hier; als 't nacht wordt, hoop ik,
laat men mij toch binnenshuis! [74])

Vierde Tooneel.

MESSENIO.

Het kenmerk van 'n goed slaaf is zorg voor
zijns meesters *)

---

[74]) Hieruit blijkt dat het plan om Menaechmus naar de kliniek te brengen door den grijsaard en den arts *fluisterend* beraamd is.

*) Nrs. 964—975. Dit *canticum* bestaat achtereenvolgens en

Belang: steeds te denken hoe, als hij
Niet daar is, zijn zaken zoo richtig behartigd,
Ja beter nog, worden dan als hij er bij is!
Veel meer te hechten aan zen beenen en zen rug
Dan aan zen buik en aan zen keel past zulk een slaaf.
Bedenken moet hij,
Welk loon er aan nietswaardigen
Ten deele valt:
Boeien met geeseling,
Vermoeiend meelstampen [75]) met honger en koude,
Dat is het loon der luiheid. Daarvoor ben ik bang!
'k Verdraag veel beter booze taal dan slagen:
die verfoei ik.
Veel liever eet ik het gemaal dan dat ik maal voor andren.
Dies ben 'k gehoorzaam aan mijn heer, getrouw zijn wil volvoerend,
En dien hem op een wijs als 'k voor men rug van 't meest belang acht.
't Bekomt mij goed: laat andren doen hetgeen ze reek'nen hun belang.
Gedragen wil 'k mij zooals 't past; door dit te doen en vrij van schuld
Steeds voor mijn meester klaar te staan, bezorg 'k een rustig leven mij,
En 't duurt gewis niet lang meer of hij schenkt de vrijheid mij tot loon. —
— 'k Heb naar de herberg op zen last de roeiers en 't valies gebracht.

---

afwisselend uit bacchieën (⏑ ‿ ⏒) en jamben (⏔ –), met een dactylisch versje (‿ ⏑⏑, ‿ ⏑⏑).

[75]) In de stampmolen (pistrinum), waar de slaven zwaren strafarbeid verrichtten. — In vs. 976 heeft het origineel een woordspel: *verbera* (slagen) en *verba* (woorden).

Nu haal 'k hem af en klop hier aan, opdat hij merke dat ik kwam,
En ik hem veilig voeren kan uit dezen bergpas des verderfs. —
Doch vrees ik dat ik kwam te laat, en dat de strijd reeds is beslist!

Vijfde Tooneel.

GRIJSAARD *met* SLAVEN [76]), MENAECHMUS I *en* MESSENIO.

GRIJSAARD (*tot de slaven*). Bij de goon en bij de menschen, 'k zeg u dat ge mijn bevel
Op 't zorgvuldigst moet verrichten zoo als ik 't bevolen heb.
Licht dien man daar op en voert hem ijlings naar des dokters huis,
Of 't moet zijn dat ge aan uw beenen en uw rug geen waarde hecht!
Vreest niet voor zen dreigementen, want die zijn geen oortje waard.
Wat blijft ge staan? Wat aarzelt gij? Hij moest al lang zijn opgepakt.
Ik ga naar d'arts en wacht aldaar totdat ge komt.
MENAECHMUS I. 't Is uit met mij!
Wat moet dat hier? Wat loopen toch die slavenbeulen ([76]) op mij af?
Wat wilt ge dan? Wat zoekt ge hier? Waartoe omsingelt jullie mij?

---

[76]) Zoogenaamde *lorarii*, *geeselaars*, die dienden om andere slaven te tuchtigen.

Waarheen toch sleept en draagt ge mij? Te hulp, te hulpe, burgerij
Van Epidamnus; bij uw trouw bezweer ik u! — Laat me aanstonds los!
MESSENIO. Onsterfelijke goden, wee! Wat zie ik voor mijn oogen daar?
Een troep van vreemde kerels draagt mijn goeden meester weg van hier!
MENAECHMUS I. Waagt niemand dan te helpen mij?
MESSENIO. Ja ik, mijn heer, en zonder vrees! *)
O wat een schandlijk boevenstuk
Is 't, Epidamnus' burgerij, dat zoo mijn meester, die hier vrij
In tijd van vrede tot u kwam, op klaren dag wordt opgelicht!
(*tot de slaven*) Laat hem los!
MENAECHMUS I. Gij, wie ge zijn moogt, help mij toch en laat niet toe
Dat mij op zoo'n godgeklaagde wijs wordt onrecht toegevoegd!
MESSENIO. 'k Doe men best al en verdedig u en help met alle macht;
'k Duld niet dat ge gaat te gronde; liever ga ik zelf te grond!
Krab het oog uit aan den kerel, die uw schouder vasthoudt, heer;
Ik bearbeid met men knuisten reeds den snoet van dezen hier!
Lang zal 't jullie heugen dat ge dezen wegvoert. Laat hem los!
MENAECHMUS I. 'k Heb zen oog al beet!

---

*) Vs. 1002. Viervoetige jamben te midden van achtvoetige Trochaeen.

MESSENIO. Een holte geef hem daar
voor in de plaats!
Jullie schurken, jullie rakkers, jullie roovers!
SLAAF. Wee, o wee!
Ik bezweer u!
MESSENIO. Laat hem los dan!
MENAECHMUS I. Met wat recht raakt gij
mij aan?
(*tot Messenio*). Ransel hen!
MESSENIO. Voort vent! gij schurken,
loopt naar de verdoemenis!
Jou nog één, en één voor jou daar, wijl je 't
laatste vlucht, tot loon! —
'k Heb hun tronies toegetakeld opperbest en naar
mijn zin.
Waarlijk, meester, u ter hulpe kwam ik nog
maar juist bij tijd!
MENAECHMUS I. Mogen u de goden zeegnen,
jongling, wie ge ook wezen moogt,
Immers zonder uwe hulpe ware ik dood, eer 't
avond wordt.
MESSENIO. Daarom, meester, zoudt ge wel doen,
zoo ge mij de vrijheid schonkt.
MENAECHMUS I. Ik zou vrij u laten?
MESSENIO. Wijl ik u het leven redde!
MENAECHMUS I. Hoe?
Jonge man, ge dwaalt!
MESSENIO. Ik dwalen?
MENAECHMUS I. 'k Zweer bij vader Jupiter,
Dat ik niet uw heer ben!
MESSENIO. Zwijg toch!
MENAECHMUS I. 't Is de zuivere waar-
heid, man;
Ook bewees mijn eigen slaaf mij nooit een
weldaad zooals gij!

MESSENIO. Laat dan toe, zoo 'k u niet toehoor,
dat 'k als vrije ga van hier!
MENAECHMUS I. Wees waarachtig mijnenthalve
vrij en ga waar heen ge wilt!
MESSENIO. Staat ge 't toe?
MENAECHMUS I. Wis en waarachtig; als 'k hier
iets te zeggen heb!
MESSENIO. Dies begroet ik als patroon [77]) u; nu
ge in errenst vrij mij laat,
Ben ik blijde.
MENAECHMUS I. Dat geloof ik gaarne.
MESSENIO. Maar, patroon, ik bid
U mij net zoo te bevelen als toen ik uw slaaf
nog was.
In uw woning blijf ik wonen en ik keer met u
naar huis.
Wacht mij hier; 'k ga naar de herberg, breng
u de bagaadje weer
Met het geld; het ligt verzegeld in de reistasch
goed bewaard.
Alles breng ik u in orde hier ter plaetse!
MENAECHMUS I. Breng het maar.
MESSENIO. Ongedeerd breng ik 't u weder, zooals
gij 't me gaaft. — Tot straks!
(*Messenio af*).
MENAECHMUS I. Wat mij wondre dingen heden
zijn op wondre wijs geschied!
Zei de man, dien ik zoo even vrij liet en mijn
slaaf zich noemt,
Niet dat hij mij straks een buidel zal gaan
brengen vol van geld?

---

[77]) De vrijgelatene slaaf kwam tot zijn vorigen meester in de verhouding van cliënt tot patroon.

Heeft hij dien gebracht, dan zeg ik dat hij ga waarheen hij wil,
Anders eischt hij, als hij weer bij zinnen is, dat geld terug!
Even vreemd is 't dat de vader mijner vrouw en d' arts mij zelf
Voor krankzinnig houden! Waarlijk, alles schijnt me een dwaze droom!
't Best is, 'k ga opnieuw beproeven bij mijn lief, hoe boos ze ook zij,
Of 'k den mantel weer kan krijgen, om te brengen aan mijn vrouw.
(*Gaat binnen*).

Zesde Tooneel.

MENAECHMUS II *en* MESSENIO.

MENAECHMUS II. Drieste, durf je nog beweren dat je mij gesproken hebt,
Sinds ik jou beval mij af te halen?
MESSENIO. Heb 'k zoo even niet
U gered, toen op hun schouders u vier mannen droegen voort
Bij dit huis, en ge alle menschen riept ter hulp en alle goon?
Ik snel toe en heb u vechtend aan hun woest geweld ontrukt.
Tot belooning voor uw redding schonkt ge mij de vrijheid, heer!
'k Zei toen dat ik 't geld ging halen en de reisbagaadje; en gij
Komt mij hier op eens weer tegen, loochenend hetgeen ge deedt!

MENAECHMUS II. Schonk ik jou de vrijheid?
MESSENIO. Zeker!
MENAECHMUS II. Dit is zeker en gewis
Dat ik liever zelf een slaaf werd dan ik j' ooit de vrijheid schonk!

Zevende Tooneel.

De beide MENAECHMEN *en* MESSENIO.

MENAECHMUS I (*tot Erotium en haar slavin, die binnenshuis blijven*).

Zweert g' ook bij uw oogen, schelmsche wijven, 't helpt u alles niets;
Nooit bewijst ge dat ik heden kleed en armband medenam!
MESSENIO. Wat, onsterfelijke goden, zie ik?
MENAECHMUS II. Wat?
MESSENIO. Uw spiegelbeeld!
MENAECHMUS II. Wat bedoel je?
MESSENIO. Uw eigen beeldnis! Zoo gelijk als 't maar kan zijn!
MENAECHMUS II. Wel waarachtig, zeer gelijkend, zoo 'k mijn eigen aanschijn ken.
MENAECHMUS I (*tot Messenio*). 'k Groet u, jonkman, die zoo even mij gered hebt, wie ge ook zijt!
MESSENIO. Zeg me, 'k bid u, wat uw naam is, als ge daar niet tegen hebt!
MENAECHMUS I. Waarlijk, 'k zou ondankbaar wezen, jongling, als het mij verdroot
U mijn naam te noemen; wel, ik heet Menaechmus.

MENAECHMUS II. Net als ik!
MENAECHMUS I. En ik stam van Syrakuse.
MENAECHMUS II. Dat is ook mijn vaderstad!
MENAECHMUS I. Man, wat hoor ik?
MENAECHMUS II. Wel, de waarheid!
MESSENIO (*op Menaechmus II wijzend*). Nu herken 'k hem, 't is mijn heer,
Zijn slaaf ben 'k, maar vroeger meende ik, dat 'k de slaaf van dezen (*hij wijst op Menaechmus II*) was.
Dezen hield 'k voor u en deed hem dus zooeven overlast.
MENAECHMUS II. Vent, je bent waanzinnig; weet je dan niet meer dat jij
Heden met mij hier ontscheeptet?
MESSENIO. 't Is ook waar, ge hebt gelijk,
Dat 'k uw slaaf ben, gij mijn meester zijt. Gegroet! — en gij vaarwel!
Deze, zeg ik, is Menaechmus!
MENAECHMUS I. Neen, ik ben het!
MENAECHMUS II. Mallepraat!
Gij Menaechmus?
MENAECHMUS I. Ja, dat ben ik; 'k heet Menaechmus, Moschus' zoon.
MENAECHMUS II. Gij de zoon van mijnen vader?
MENAECHMUS I. Van mijn eigen vader, man, —
Uwen vader wil 'k niet hebben! dien ontneem ik niet aan u.
MESSENIO (*ter zijde*). O onsterflijken, verijdelt niet mijn onverhoopte hoop!
Want ik moet me sterk vergissen, als dit niet de tweelingbroers
Zijn, die vaderland en vader hebben met elkaar gemeen!

'k Roep mijn heer terzij: Menaechmus!
BEIDEN. Wat?
MESSENIO. Ik roep u beiden niet,
Slechts mijn heer; wie van u beiden voer met mij hierheen?
MENAECHMUS I. Ik niet!
MENAECHMUS II. Ik!
MESSENIO. Dus meen ik u; kom herwaarts.
MENAECHMUS II. 'k Sta hier al; wat wilt ge dan?
MESSENIO. Of die man is een bedrieger, òf hij is uw tweelingbroer.
Nooit zag ik een mensch gelijker aan een aâr, dan hem aan u;
Water lijkt niet meer op water, melk niet meer melk voorwaar
Dan die man op u en gij op hem, die met u vaderland
Deelt en vader; 't best is dat we nader polsen, wie hij is.
MENAECHMUS II. Waarlijk is uw raad verstandig, en ik neem dien dankbaar aan;
Ga maar voort uw heer te helpen: gij zult vrij zijn, als ge vindt
Dat hij is men broer.
MESSENIO. Dit hoop ik.
MENAECHMUS II. Ik verlang het nog veel meer.
MESSENIO (*tot Menaechmus I*). Heb ik wel, dan zeidet straks ge dat men u Menaechmus noemt?
MENAECHMUS I. Ja, zoo is het.
MESSENIO. Ook mijn meester heet zoo. Op Sicilie
Zeidet gij, te Syracuse zaagt 't licht; mijn meester ook.
Moschus heette daar uw vader: die mijns meesters insgelijks.

Beide kunt ge mij plezier doen en u beiden evenzeer!

MENAECHMUS I. Dat 'k u elken wensch vervulle
hebt ge wel aan mij verdiend,
Schoon een vrije, wil 'k u dienen, als of gij me hadt gekocht!

MESSENIO. Mannen, 'k hoop te ontdekken dat
ge beiden tweelingbroeders zijt,
Op denzelfden dag geboren van hetzelfde ouderpaar [78])

MENAECHMUS I. 't Zou wel vreemd zijn, als 't
u lukte te bewijzen wat ge zegt.

MESSENIO. 'k Kan dat, maar dan moet ge beide
zeggen wat ik vragen zal.

MENAECHMUS I. Vraag me wat ge wilt; ik antwoord niets verzwijgend wat ik weet.

MESSENIO. Is uw naam Menaechmus?

MENAECHMUS I. 't Is zoo.

MESSENIO. Is dat de uwe ook?

MENAECHMUS II. Gewis.

MESSENIO. Heette niet uw vader Moschus?

MENAECHMUS I. Ja.

MENAECHMUS II. De mijne ook heette zoo.

MESSENIO. Zijt ge niet van Syracuse?

MENAECHMUS I. Ja.

MESSENIO. En gij?

MENAECHMUS II. Welzeker, man.

MESSENIO. Alle teeknen stemmen goed tot dusver. Let nu verder op!

---

[78]) Eigentlijk is dit vers een volmaakte tautologie, die Messenio, als het echt is, in zijne opgewondenheid ontsnapt. Misschien ook heeft men hier even als in het volgende eene satyre te zien op de omslachtigheid der kanselarijstijl, waarvan zich evenals tegenwoordig, oudtijds notarissen en rechters bedienden.

Wat is uit uw vroeger leven wel uw oudste heugenis?
MENAECHMUS I. Dat ik eenmaal met men vader naar Tarente trok ter markt,
En, in een gedrang verloren, werd gevanklijk weggevoerd.
MENAECHMUS II. Groote Jupiter, behoed mij!
MESSENIO. Schreeuw niet zoo, mijn heer, en zwijg! —
Zeg hoe oud ge waart, toen Moschus naar Tarente u medenam?
MENAECHMUS I. Zeven jaren, want mijn tanden wisselden juist in dien tijd.
Later zag ik nooit hem weder.
MESSENIO. Hoeveel zonen had hij toen?
MENAECHMUS I. Als ik mij dat wel herinner, had men vader er maar twee.
MESSENIO. Wie van tweeën was wel de oudste?
MENAECHMUS I. Beiden waren we even oud?
MESSENIO. Maar hoe kon dat?
MENAECHMUS I. Wijl we tweelings waren.
MENAECHMUS II. God zij dank!
MESSENIO. Valt ge me in de rede, zwijg ik!
MENAECHMUS II. Neen, ik zwijg.
MESSENIO. Gij, zeg me dan: Droegt ge beiden éénen naam?
MENAECHMUS I. Men noemde mij toen net als nog
Nu Menaechmus, maar men broeder droeg den naam van Sosikles.
MENAECHMUS II. Alles stemt, 'k weerhoud niet langer me u te vallen om den hals.
Wees gegroet, mijn tweelingbroeder; want ik zelf ben Sosikles.
MENAECHMUS I (*met terughouding*). Maar hoe is

het dan gekomen dat ge thans Menaechmus heet?

MENAECHMUS II. Nadat ons de droeve tijding was geworden dat men broer
Was geroofd en ook men vader kort daarop gestorven was,
Heeft men grootvaar ter herinn'ring me in Menaechmus omgedoopt.

MENAECHMUS I. 'k Wil gelooven dat dit waar is, maar beantwoord deze vraag.

MENAECHMUS II. Welke?

MENAECHMUS I. Hoe uw moeder heette?

MENAECHMUS II. Teuximarcha.

MENAECHMUS I. Ja, dat stemt. —
Welkom, opgegeven broeder, dien ik eindlijk weer mag zien!

MENAECHMUS II. Welkom gij ook, dien 'k zoovele jaren lang met moeite en smart
Heb gezocht en eindlijk weervindt tot mijn overgroote vreugd!

MESSENIO. Nu begrijp ik hoe die snol u toesprak met uw broeders naam.
U zag zij gewis voor hem aan, toen ze u noodigde te gast!

MENAECHMUS I. Ja, ik had een gastmaal heden bij dat mensch voor mij besteld,
Buiten weten van mijn huisvrouw, en een mantel, haar ontroofd,
Had ik aan die snol gegeven.

MENAECHMUS II. Wel, toen zij me binnen nam,
Zei ze dat 'k haar dien gegeven had; een lekker middagmaal,
Goed besproeid met wijn, genoot ik; kleed en armband gaf ze mij

[Mee ter reparatie voor mijn geld, gelijk ge denken kunt].
MENAECHMUS I. Dat door mij u zoo'n fortuintje viel ten deel, verheugt mij zeer.
Want dat zij u bij zich noodde, was omdat ze u hield voor mij.
MESSENIO. Houd nu, meester, uw belofte; schenk de vrijheid aan uw slaaf!
MENAECHMUS I. Dit verzoek is waarlijk billijk, broeder; doe 't ook mij ter wil!
MENAECHMUS II. Wees dan vrij!
MENAECHMUS I. Uw vrijheid doet mij veel plezier, Messenio!
MESSENIO. Maar om vrij te kunnen blijven, daartoe hoort er nog wat bij [79]).
. . . . . .
MENAECHMUS II. Laten wij nu, broeder, samen, daar ons alles ging naar wensch,
Naar ons vaderland teruggaan!
MENAECHMUS I. Broeder, 'k doe zooals ge wilt,
Maar ik houd hier eerst een auctie en verkoop al wat ik heb.
Ga met mij naar binnen.
MENAECHMUS II. Gaarne.
MESSENIO. Weet ge wat ik u verzoek?
MENAECHMUS I. Wat?
MESSENIO. Mag ik de auctie houden?
MENAECHMUS I. Toegestaan!

---

[79]) De tekst zegt letterlijk: „Maar er is een *beter voorteeken* noodig, opdat ik altijd vrij kunne zijn." Het *betere voorteeken* zal wel in het verloren vers als een geldsom, waarom Messenio zijn meester verzoekt, verklaard zijn geweest, en hetzelfde vers Menaechmus' antwoord hebben bevat.

MESSENIO. Mag ik dan maar
Dadelijk die om gaan roepen?
MENAECHMUS I. Goed zoo, op den zevende!
MESSENIO (*als omroeper*):
't Is auctie bij Menaechmus op den zevende
Des morgens. Slaven, huisraad, woning, landbezit:
't Wordt alles dan geveild; maar niet dan à comptant.
Zijn huisvrouw bovendien, wanneer ze een kooper vindt!

Nu vragen we om applaus, geëerd publiek. Vaartwel!

De Jaargang WERELD-BIBLIOTHEEK (met inbegrip van de NEDERLANDSCHE BIBLIOTHEEK) kost *bij abonnement:* in linnen *f* 12.50; in carton *f* 10.—. Een nummer ingen. 20 ct.; in carton 30 ct.; in linnen 40 ct.; dubbele nummers: 40, 55 en 70 ct,;
drievoudige nummers: 60, 75 en 90 ct.
De geheele Jaargang, *als losse nummers gekocht:* in linnen *f* 16.40; in carton *f* 12.80.
Jaar-abonnement op de NEDERLANDSCHE BIBLIOTHEEK *afzonderlijk:* in linnen *f* 7.50; in carton *f* 5.20.

WB ONDER LEIDING VAN L. SIMONS NB

In den Derden Jaargang zijn verschenen:

WERELD-BIBLIOTHEEK.

CLARA VIEBIG, **Absolvo Te.** Roman. (2 nummers).
CHARLES DARWIN, **De Reis om de Wereld, (27 Dec. 1831—2 Oct. 1836).** Vertaling van J. BRANDT. (4 nummers).
MOLIÈRE, **Geleerde Dames.** Vertaling van W. J. WENDEL. (1 nummer).
GEBRS. GRIMM, **Sprookjes,** (2e verzameling). Vertaling van Mevr. M. VAN EEDEN—VAN VLOTEN. (2 nummers).
ARISTOPHANES, **De Ridders,** een satiriek spel. Vertaling van Dr. H. C. MULLER. (1 nummer).
THOMAS à KEMPIS, **Imitatio Christi.** Vertaling van WILLEM KLOOS. (2 nummers).
HENRIK IBSEN, **Een Vijand van 't Volk.** Vertaling van MARG. MEIJBOOM. (1 nummer).
LUDWIG FINCKH, **De Rozendokter.** Vertaling van Mevr. M. VAN VLOTEN. (1 nummer).
HOMERUS, **Ilias.** Vertaling van KAREL VAN DE WOESTIJNE. (2 nummers).
LUDW. ANZENGRUBER, **De Schandvlek.** Roman. Vertaling van Mevr. G. LOMAN—VAN UILDRIKS. (2 nummers).
SHAKESPEARE, **Macbeth.** Vertaling van Dr. EDW. B. KOSTER. (1 nummer).
R. CASIMIR, **Geschiedenis der Wijsbegeerte I.** (3 nummers).
idem **idem II.** (2 nummers).
BERNARD SHAW, **Je kunt nooit weten .....** Fantastische tragikomedie in 4 bedrijven. Vertaling van PH. G. GUNNING.
ALEX. KJELLAND. **Fortuna.** Roman. Vertaling van MARG. MEIJBOOM. (2 nummers).

NEDERLANDSCHE BIBLIOTHEEK.

MULTATULI, **Max Havelaar,** volledige uitgave, met verklaringen en vertalingen van de redactie der W.-B. (1 nummer).
J. A. SIMONS—MEES. **Atie's Huwelijk.** (1 nummer).
Zelfkeur, 2e bundel. (2 nummers).
M. SCHARTEN—ANTINK, **Catherine.** (2 nummers).
Voordrachten over de ontwikkelingsgeschiedenis en de Toekomst der Bouwkunst. 140 illustraties. (7 nummers).
I. BOUDIER—BAKKER, **Het Hoogste Recht.** Tooneelspel (1 numm.)
IS. QUERIDO, **Studiën.** (2 nummers).
J. EIGENHUIS, **De Jonge Dominee.** Roman. (2 nummers).
DR. EDW. B. KOSTER, **Gedichten.** (2 nummers).
POTGIETER, **Rijksmuseum en Jan, Jannetje en hun jongste kind.** 40 illustraties. (2 nummers).
POTGIETER, **Liedekens van Bontekoe en Novellen.** (1 nummer).